Ambitna Polska

Polska

Materiał dofinansowany ze środków samorządu Województwa Łódzkiego

MOCE NAD ŁÓDZKIE | województwo łódzkie | dotacje 2022

Szanowni Państwo,

oddajemy w Wasze ręce podręcznik którego zadaniem jest przekazywanie podstawowej wiedzy o języki polskim, historii Polski, a także regulacji z zakresu porządku prawnego, prowadzenia działalności gospodarczej oraz podejmowania zatrudnienia. Podręcznik został napisany językiem prostym, tak aby był możliwie dostępny nawet dla osób które posługują się językiem polskim w stopniu podstawowym. Podręcznik może być wykorzystywany także przez nauczycieli języka polskiego, urzędników pracujących z obcokrajowcami oraz osoby zajmujące się szeroko rozumianą integracją.

Redaktor wydania
dr Janusz Wdzięczak

Podręcznik opracowali:

dr Janusz Wdzięczak, redaktor

prof. Joanna Satoła-Staśkowiak

dr Janusz Pawlak

mec. Piotr Byczko

Certyfikaty Znajomości Języka Polskiego i Wiedzy o Polsce

PRAKTYCZNY POLSKI

praktycznypolski.pl

Historia Polski

Gdy kończyła się wędrówka ludów w Europie – około V, VI w. n.e., kończyła się także wędrówka Słowian. Część z nich powędrowała z Bałkanów na północ, w okolice obecnej Pragi, i dalej. Na górze Rip bracia – Czech i Lech zatrzymali się na odpoczynek. Czech oznajmił, że zostaje w Kotlinie Czeskiej ze względu na piękno krajobrazu, Lech postanowił pójść za góry, zgodnie z wróżbą, że zatrzyma się, gdzie wielki orzeł uwił gniazdo. Bracia przyrzekli sobie pomoc, gdy znajdą się w potrzebie.

Wiek VIII-X

Plemiona Polan osiedlone na terenie między Wisłą, Wartą a Odrą tworzą luźne związki plemienne, o których niewiele dziś wiadomo. Pod koniec wieku VIII Karol Wielki, wódz Franków zaczyna podbijać tereny obecnych Czech. Likwidując przy okazji Kaganat Awarów – lud pochodzenia azjatyckiego, który kilkaset lat zajmował tereny obecnej Kotliny Karpackiej. W latach 791-805 doszło do likwidacji państwa Awarów – którzy w jakiś sposób podporządkowywali do tej pory Słowian. Słowianie zaczynają pisać swoją historię od początku IX w. Reliktem panowania Awarów są słowa takie jak ban, żupan czy też quazaq – Kozak, co w języku awarskim znaczyło tyle co wolny, rozbójnik, koczownik[1] Rola, jaką odegrał władca Franków w historii Słowian jest doniosła, bo władcy słowiańscy noszą najwyższy tytuł ukuty od imienia Karol – król, jako władcy najwyższego.[2]

Pierwszym znanym w historii władcą polskim jest Mieszko syn Siemomysła/Ziemomysła. Ten władca, niczym Feniks z popiołów – pojawił się na arenie międzynarodowej i został odnotowany w wielu źródłach – arabskich, czeskich, niemieckich. To władca, który własnymi czynami wyszarpywał sobie coraz większą rozpoznawalność. Początkowo traktowany „jak pies”[3] przez niemieckich hrabiów, stopniowo ugruntował swoją pozycję.

Znany jest przede wszystkim z tego, że doprowadził do przyjęcia chrztu w obrządku zachodnim, co wpłynęło na dalsze losy jego kraju – w Roczniku kapituły gnieźnieńskiej przy roku 966 zapisano: Mesco dux Poloniae baptizatur – Mieszko książę Polski został ochrzczony. [4]

[1] D. Trestik, Powstanie Wielkich Moraw, Warszawa 2009, s. 66-67.
[2] S. Weinfurter, Niemcy w średniowieczu 500-1500, Warszawa 2013, s. 29.
[3] S. Weinturter, op. cit., s. 48.
[4] G. Labuda, Mieszko I, Wrocław 2002, s. 87.

Aby Polska mogła się narodzić, musiało zostać spełnionych kilka warunków, zewnętrznych i wewnętrznych. Pierwszy – likwidacja Kaganatu Awarów, którzy uniemożliwiali Słowianom stworzenie niezależnej organizacji państwowej, oddalenie od królestwa, później cesarstwa Franków czy Teutonów, którzy koncentrowali się na podboju ziem czeskich i Słowian Połabskich.Zgodnie z tradycją historyczną Polska powstała w wyniku wewnętrznego podboju Mieszka i jego poprzedników: Ziemomysła, Lestka i Siemowita. Mieszko powoli rozszerzał zakres swojego władztwa terytorialnego. Są oczywiście teorie, związane m.in. z imieniem Mieszka z dokumentu zwanego Dagome iudex, które mówią, że Mieszko był wikingiem, co ma rzekomo wynikać z imienia Dagome. Jest również teoria, że Mieszko i jego poprzednicy byli uciekinierami z Państwa Wielkomorawskiego, które upadło pod naporem koczowniczych Węgrów w 906 r. Jest również teoria, że Obodryci chronili się na terenach między Odrą a Wisłą przed atakami saskich wojowników podbijających tereny między Łabą a Odrą. Pewne jest, że Mieszko przyjął chrzest za sprawą swoje czeskiej żony Dobrawy, która urodziła mu syna Bolesława – imię po czeskim dziadku i córkę Świętosławę, która została żoną króla szwedzkiego i duńskiego Swena Widłobrodego.

Wiek X-XIV

Najwybitniejszym z Piastów był Bolesław syn Mieszka, zwany Chrobrym. Pierworodny ze związku z księżniczką czeską Dobrawką, córką Bolesława Srogiego, miał nie tylko dobre rozeznanie w matczynych Czechach, ale również na dworze cesarza Niemiec Ottona III. Chrobry zaprosił do Polski skłóconego z władcą Czech biskupa Pragi Wojciecha z rodu Sławnikowiców, który miał rozpocząć akcję chrystianizacji Prusów – mających swe siedziby nad Bałtykiem i na terenie obecnych: Warmii, Mazur, obwodu kaliningradzkiego

Śmierć Wojciecha z ręki Prusów pozwoliła Chrobremu zyskać świętego, który był dla nowego państwa na wagę złota. Wizyta u grobu świętego Wojciecha była okazją do przybycia samego cesarza niemieckiego Ottona III na zjazd gnieźnieński, gdzie ofiarował Bolesławowi symbole władzy – diadem i (kopię) włóczni św. Maurycego, w zamian za którą Henryk I oddał Rudolfowi- Burgundzkiemu miasto Bazyleę.[5]

O wysokiej pozycji Bolesława Chrobrego świadczy m.in. rola jaką przypisywał mu cesarz w swojej koncepcji monarchii uniwersalistycznej – to taka średniowieczna forma Unii Europejskiej, gdzie obok Romy – Rzymu, Germanii – Niemiec, Galii – Francji pojawia się Sclavinia – Słowiańszczyzna Zachodnia, którą miał reprezentować właśnie Bolesław Chrobry.

[5] S. Weinfurter, op. cit., s. 40.

W wewnętrznej polityce cesarz Otton ofiarował Polsce niezależną strukturę kościelną z arcybiskupstwem gnieźnieńskimi i trzema biskupstwami. Bolesław Chrobry został pierwszym polskim królem w roku 1025. Po jego śmierci Polska przeżywała kryzys, który z przerwami trwał do poł. XII w, kiedy jeden z wyróżniających się władców – Bolesław Krzywousty podzielił państwo pomiędzy swoich synów, co przyczyniło się do rozdrobnienia władzy zwierzchniej i podziału Polski na dzielnice.

Poszczególni władcy próbowali zjednoczyć, podporządkować sobie części Polski w XIII w. – tu wyróżniali się Konrad Mazowiecki i Henryk Brodaty. Pierwszy książę za żonę wziął księżnę ruską wywodzącą się z Rurykowiczów – Agafię. Konrad próbował podporządkować sobie sąsiadujących z jego dzielnicą Prusów i Jaćwingów, stąd też sprowadził do Polski i osadził w ziemi chełmińskiej zakon krzyżacki, który, jak się okazało później, był poważnym zagrożeniem nie tylko dla poszczególnych dzielnic, ale i całej Polski. Henryk Brodaty, władający dzielnicą śląską wraz ze swoją żoną Jadwigą z rodu Wettinów, przyczynił się do niebywałego rozwoju swojej dzielnicy w zakresie gospodarczym, kulturalnym i naukowym. Henryk był fundatorem wielu zakonów, w tym również zakonu templariuszy. Henryk Brodaty ufundował komandorię templariuszy na terenie Kopanicy, obecnie Berlin – potwierdzeniem obecności templariuszy jest nazwa Tempelhof[6], co potwierdza udział Piasta ze Śląska.

Kolejną cezurą, która odcisnęła piętno na losach Polski była inwazja Mongołów na Europę. Potomkowie Czyngis Chana zaatakowali Ruś Kijowską, którą podbili i podporządkowali sobie, czego wyrazem był tzw. jarłyk – opłata dla księcia zwierzchniego, który był księciem Rusi z nadania Mongołów. Dla Polski miało to również doniosłe znaczenie. Zagony Mongołów dotarły aż na Zachód. Bitwa pod Legnicą zakończyła się tragicznie – dziedzic Henryka Brodatego, Henryk Pobożny zginął, ziemie polskie zostały zniszczone, nadzieje na odbudowę Polski w oparciu o Monarchię Henryków Śląskich zostały pogrzebane. Pozostałością przegranej wojska polskiego pod Legnicą jest przerywany hejnał z wieży kościoła Mariackiego w Krakowie (hejnalistę ponoć ustrzelił mongolski strzelec) oraz popkulturowa postać krakowskiego Lajkonika.

[6] B. Zientara, Henryk Brodaty i jego czasy, Warszawa 2006, s. 277.

Władcą, który wywarł, zdaje się, największy wpływ na losy Polski był Kazimierz Wielki. Syn Władysława Łokietka, urodzony w Kowalu. Przydomek Wielki należał mu się jak mało któremu władcy. Kazimierz doprowadził do procesu zakonu krzyżackiego za zajęcie Pomorza Gdańskiego, czego Krzyżacy dokonali jeszcze przed jego narodzinami. Przeprowadził w Polsce głębokie reformy finansów, prawa i gospodarki. Był aktywny na polu międzynarodowym, głównie za pośrednictwem swojego szwagra, króla Węgier. Do legendy przeszedł zjazd monarchów zorganizowany przez Kazimierza w Krakowie w 1364 r. u Mikołaja Wierzynka. To ten władca przy pomocy swojego teścia Giedymina aktywnie uczestniczył w polityce wschodniej na Rusi, później samodzielnie prowadził politykę zajmowania ziem ruskich dla Korony Polskiej. Kazimierz Wielki znany jest również jako wielki budowniczy zamków na terenach ważnych strategicznie dla Polski. Stąd też nazywany jest tym, który „zastał Polskę drewnianą a zostawił murowaną". W wyniku bezpotomnej śmierci władcy tron odziedziczył jego węgierski sukcesor Ludwik, ale ostatecznie na tronie zasiadła jako król Polski Jadwiga Andegaweńska, po kądzieli wnuczka siostry króla Elżbiety Łokietkówny.

Mężem króla – Jadwigi – został Wielki Książę Litwy Jagiełło, który później samodzielnie objął rządy i zapoczątkował dynastię Jagiellonów.

Władysław Jagiełło świadom zagrożenia ze strony zakonu krzyżackiego doprowadził do walnej bitwy z Krzyżakami – w 1410 r. Po stronie polskiej, oprócz wojska polskiego, stanęły wojska litewsko-ruskie, pod wodzą Wielkiego Księcia Litwy Witolda[7] a także wojska czeskie, wśród których był późniejszy bohater wojen husyckich Jan Żiżka. Bitwa pod Grunwaldem jest jedną z najważniejszych potyczek w historii Polski i jedną z ważniejszych w historii świata. Na Litwie nazwa bitwy pod Grunwaldem przyjęła się jako nazwa klubów sportowych. W historii Krzyżaków jest to jedna z największych klęsk, która trwale wytrąciła impet, z jakim podążali do podboju ziem na wschodzie. Efektem bitwy był pokój toruński z 1411 r., który kładł kres podbojom krzyżackim na Żmudzi, zaś II pokój toruński z 1466 r. przywrócił Polsce tereny utracone na rzecz państwa zakonnego w 1309 r.: Pomorze Gdańskie i Warmię. Dużą rolę w upadku państwa krzyżackiego odegrała wewnętrzna opozycja szlachecka i mieszczańska, która zrzeszała się najpierw w Związku Jaszczurczym, później w Związku Pruskim. Przywódca Związku Jaszczurczego, Mikołaj z Ryńska, wycofał w trakcie bitwy pod Grunwaldem, chorągiew chełmińską, co z całą pewnością miało wpływ na jej wynik.

[7] M. Biskup, G. Labuda, Dzieje zakonu krzyżackiego w Prusach, Gdańsk, 1988, s. 364.

Wiek XVI to okres panowania ostatnich Jagiellonów na polskim tronie, Zygmunta Starego i Zygmunta Augusta. Zygmunt Stary doprowadził do znacznego ożywienia gospodarczego oraz, za sprawą swojej włoskiej żony Bony Sforzy, otworzył państwo na wpływy włoskiego odrodzenia w dziedzinach takich jak sztuka, architektura, nauka oraz kulinaria – przysłowiowe warzywa tzw. włoszczyzna. Na czasy panowania tego władcy przypada okres działalności największego polskiego uczonego z Torunia – Mikołaja Kopernika, który zajmował się nie tylko badaniami astronomicznymi, ale zasłużył się również obroną Olsztyna w trakcie wojny z zakonem krzyżackim oraz sprawował funkcje związane z zagadnieniami ekonomicznymi. Na czasy tego króla przypada także początek reformacji oraz ostateczne zlikwidowanie państwa zakonnego, czego epilogiem jest tzw. hołd pruski z 1525 r. Pewną uległość wobec ostatniego wielkiego mistrza zakonu krzyżackiego Albrechta Hohenzollerna, który był synem siostry władcy Polski Zofii Jagiellonki. Syn Zygmunta Starego i Bony Sforzy, Zygmunt August, jest ostatnim Jagiellonem na tronie Polski. Znany jest jako ten, który własną miłość położył wyżej niż interes pastwa – wbrew wszystkim zakochał się i ożenił z Barbarą Radziwiłł ze słynnego litewskiego rodu o aspiracjach monarszych. Zygmunt August doprowadził również do unii realnej w Lublinie w 1569 r., gdzie połączono organizmy Wielkiego Księstwa Litewskiego i Korony Polskiej. Językiem urzędowym w Księstwie Litewskim był język ruski, więc tak naprawdę połączono trzy elementy: litewski – ruski, ukraiński i polski. Kolejnym elementem zacieśniania współpracy polsko-ruskiej była tzw. unia brzeska z 1596 r., gdzie zostało dokonane połączenie Kościoła prawosławnego z rzymskokatolickim – część duchownych i wyznawców prawosławnych przyjęła dogmaty katolickie i papieża jako głowę swojego kościoła. Pozostała część Kościoła prawosławnego zwalczała ten tzw. Kościół grekokatolicki.

herb Polski

herb Litwy

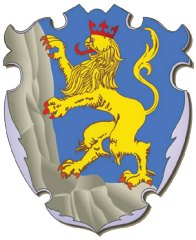

herb województwa ruskiego

Początek wieku XVII to apogeum wpływów polskich na terenie księstwa moskiewskiego. Dobitnym tego przykładem jest interwencja polskich wielmożów w kwestii obsadzenia tronu moskiewskiego po śmierci syna Iwana Dymitra – „cudem" ocalony Łże-Dymitr przy pomocy wojsk polskich magnatów pojawił się w Moskwie w 1605 r. i koronowany został na cara. Zrzucenie polskiej kurateli w 1612 r. w Moskwie jest obchodzone do dziś w Rosji jako święto niepodległości

W połowie wieku XVII rywalizacja polsko-moskiewska przeniosła się na tereny województwa ruskiego, gdzie w roku 1648 wybuchło powstanie Chmielnickiego, zakończone ugodą perejasławską – gdzie podjęto decyzję o włączeniu terenów ukraińskich do Moskwy, co miało zapobiec wpływom polonizacji na te tereny, a w przeciągu lat otworzyło możliwość intensyfikowania wpływów moskiewskich przy formalnym poszanowaniu praw Kozaków na tym terenie. Tereny Ukrainy podlegały stopniowej rusyfikacji aż do XX w. W trakcie wojen z Rosją o tereny Litwy i Ukrainy Polska została zaatakowana przez Szwecję. Potop szwedzki (1655-1660) był jedną z największych katastrof, jakie dotknęły Polskę na przestrzeni wieków. Rabunki, grabieże, dewastacja – tak w skrócie można opisać sytuację, jaka stała się udziałem naszego kraju.

Mimo wygranej, powrotu króla Jana Kazimierza do Polski, zawierzenia obrony kraju Matce Boskiej w katedrze lwowskiej – nie udało się obronić kraju przed ruiną. W drugiej połowie XVII w. doszło do elekcji na króla Polski Michała Korybuta Wiśniowieckiego, wywodzącego się z książąt ruskich o ukraińskim pochodzeniu, co niewątpliwie świadczy, że pochodzenie z kresów – Ukrainy, nie było przeszkodą w sprawowaniu najwyższych urzędów w Polsce.[8]
Wiśniowieccy wywodzą swój rodowód od Ruryka – a więc założyciela Rusi i dynastii Rurykowiczów, rzadziej od Giedymina.

Wiek XV-XVII

Początek XVIII w. to okres zwiększania wpływów rosyjskich na sprawy polskie. W 1717 r. odbył się tzw. sejm niemy – gdzie Rosja wymogła zmiany, które faktycznie ograniczały możliwość naprawy Polski. Kilka lat później w Toruniu doszło do tumultu protestantów przeciw kolegium jezuickiemu w mieście, co doprowadziło do skazania kilku uczestników zajść na śmierć, co poskutkowało izolacją Polski i wzrostem nastrojów ksenofobicznych w kraju. W 1732 r. Rosja, Austria i Prusy zawarły tajny układ w sprawie sukcesji po śmierci króla Polski. Wiek XVIII to ostateczny zanik polskiej państwowości – 1772, 1793, 1795 to daty rozbiorów Polski dokonanych przez Rosję, Austrię i Prusy.

[8] J.A. Gierowski, Wielka hHistoria Polski, t. 3,Rzeczpospolita w dobie złotej wolności, Józef Andrzej Gierowski, t. 3, Kraków 2003, s. 122.j

Próba ratowania państwa polskiego – w postaci uchwalenia Konstytucji 3 maja w 1791 – nie została zrealizowana, drugi rozbiór Polski stanął temu naprzeciw. Powstanie kościuszkowskie z 1794 roku było próbą zaangażowania pozostałych stanów w państwie polsko-litewskim w obronę polskiej niepodległości, lecz zakończyło się ostatecznie klęską.

XIX wiek to okres prób odzyskania przez Polaków niezależnego państwa. Najpierw swoje nadzieje wiązali z działalnością Napoleona – na krótko udało się powołać zależne od Francji państwo – Księstwo Warszawskie (1807-1815), później 1830, 1863 – powstania: listopadowe i styczniowe również były próbą odzyskania przez Polskę niepodległości. Pierwsza okazja na odzyskanie niezależności ziem polskich pojawiła się, gdy dotychczasowi zaborcy: Niemcy, Austria i Rosja znalazły się po przeciwnych stronach w czasie I wojny światowej. Choć Rosja carska była w grupie państw zwycięskich, rewolucja bolszewicka z 1917 r. wykluczyła Rosję z grupy decydentów o losach Polski i ziem, z których odbudowała się II Rzeczpospolita. O losach Polski i świata zadecydowała bitwa warszawska (14-15 sierpnia 1920 r.) – pod dowództwem Piłsudskiego, Rozwadowskiego, Hallera, Sikorskiego wojska polskie powstrzymały i zwyciężyły Armię Czerwoną,[9] która zamierzała podbić Polskę i połączyć siły z rewolucją niemiecką.

Przy tworzeniu II Rzeczypospolitej pojawiła się „koncepcja federacyjna" lansowana przez Piłsudskiego – zakładała ona powstanie niezależnych państw – Litwy, Białorusi i Ukrainy, sfederowanych z Polską, mających stanowić przeciwwagę dla Rosji.[10]

Koncepcja ta po niemal 100 latach okazała się niezwykle aktualna w świetle wydarzeń na Ukrainie po 24 lutego 2022 r. Niezależność zyskały Polska, Litwa, Łotwa, Estonia, szczęścia nie miały Ukraina i Białoruś, które stały się częścią ZSRR. Dwudziestolecie międzywojenne to okres niezwykle burzliwy w historii Polski i Europy, zakończony wybuchem II wojny światowej i ostateczną okupacją ziem polskich ponownie przez ZSRR, które okroiło terytorialnie państwo polskie na wschodzie, dając część terenów będących dotąd w posiadaniu niemieckim – tzw. Ziemie Zachodnie.

Polska wraz z innymi krajami Europy Środkowo-Wschodniej na konferencji w Jałcie w 1945 stała się radziecką strefą wpływów.[11] ZSRR „pomagał" tworzyć rządy polskie – przy pomocy swoich wiernych zauszników. Polska na kilkadziesiąt lat stała się państwem o ograniczonej niezależności politycznej, – czego wyrazem był zapis w polskiej konstytucji o przyjaźni ze ZSRR.

Prawdziwa niezależność przyszła do Polski po 1989 r.

[9] M. Eckert, Historia Polski 1914-1939, Warszawa 1990, s. 100-101.

[10] Cz. Brzoza, Wielka historia Polski, t. 5, Kraków 2003Wielka Historia Polski t. 5, Czesław Brzoza, Kraków 2003, s. 30-31.

[11] A.L. Sowa, Wielka historia Polski, t. 5Wielka Historia Polski t. 5, Andrzej Leon Sowa, Kraków

Częściowo niezależne wybory parlamentarne w 1989 r. doprowadziły do powołania pierwszego niekomunistycznego rządu.[12] w krajach demoludów, co wywołałodoprowadziło do efektu domina –, upadekku muru berlińskiego, odzyskaniea niepodległości przez większość krajów zajętych przez ZSRR po Jałcie i wyprowadzenieu Armii Czerwonej z Polski, wejście Polski do NATO, a później do struktur Unii Europejskiej. To zupełnie nowy rozdział w historii Polski.

[12] W. Roszkowski, Półwiecze. Historia p Polityczna świata po 1945 roku, Warszawa 2001, s. 392.

Kilka słów o języku polskim

Język polski jest językiem słowiańskim. Do współcześnie używanych języków słowiańskich należą także: czeski, słowacki, które wraz z językiem polskim tworzą grupę zachodniosłowiańską. Języki: bułgarski, macedoński, chorwacki, serbski, słoweński, bośniacki, czarnogórski przypisywane są do grupy południowosłowiańskiej, a języki: rosyjski, białoruski wraz z ukraińskim stanowią grupę wschodniosłowiańską. Naukowcy twierdzą, że na świecie używa się ok. 6-7 tysięcy różnych języków, a one wszystkie należą do 19 językowych rodzin. Słowianie (w tym Polacy) reprezentują jedną z tych rodzin – rodzinę słowiańską

Narzędziem komunikacji wszystkich Polaków jest język ogólnopolski (czyli taki, który jest używany w szkole, w sytuacjach publicznych, a także w publicznych instytucjach), ma on także inną nazwę – język ogólny. Dzisiaj po polsku mówi dużo ponad 40 milionów ludzi na świecie. Większość tych osób znajduje się w Polsce, ale są też ci, których nazywamy Polonią, bo z jakiegoś powodu żyją poza granicami naszego kraju.

Język polski nie jest językiem całkowicie jednolitym, bowiem występuje w nim wiele odmian, o których napisano niżej. Niemniej jednak posiada wspólną większą część słownictwa podstawowego o tej samej strukturze gramatycznej, co sprawia, że wszyscy Polacy, niezależnie od tego, jaką odmianą języka polskiego posługują się na co dzień, mogą się skutecznie porozumieć.

Charakterystyka

Współczesny język polski ma 7 przypadków (mianownik, dopełniacz, celownik, biernik, narzędnik, miejscownik i wołacz), 2 liczby (liczbę pojedynczą: *Polka/Polak* i mnogą: *Polki/Polacy*), 3 rodzaje w liczbie pojedynczej i 2 w liczbie mnogiej (rodzaj żeński, np.: *książka*, rodzaj męski, np.: *stół*, rodzaj nijaki, np. *dziecko*). Inną charakterystyczną cechą jest występowanie słowa w kilku postaciach obocznych (*brat – bracie, kot – kocie, niosę – niesiesz*). Dzieje się tak dlatego, że język polski zaliczany jest do języków fleksyjnych[1], syntetycznych. Oznacza to, że jedno słowo może mieć więcej niż jedną wersję (formę), ponieważ podlega różnym odmianom 2 . Odmianie podlegają zatem: **rzeczowniki**: oznaczające osoby (*np. mama, babcia*), zwierzęta (*np. lew, pies, żuraw*), rośliny (*np. trawa, hortensja, róża*), czynności (*np. stanie,*

[1] PWN: „języki fleksyjne, syntetyczne to języki, w których stosunki gramatyczne w zdaniu oznaczane są w formach wyrazów za pomocą afiksów, łączących kilka funkcji". Inaczej mówiąc, w językach takich jak język polski, formy gramatyczne tworzone są za pomocą afiksów (cząstek słowotwórczych wyrazu) i funkcjonują w charakterze pojedynczego słowa.

[2] Na przykład w polszczyźnie dla czasowników istnieją kategorie: osoby, czasu, trybu, strony i aspektu.

chodzenie), rzeczy (*np. sukienka, notes, dom*), zjawiska (*np. burza, huragan*), **przymiotniki**: opisujące cechy istot żywych, rzeczy, pojęć i stanów (*np. miły, wygodny, radosny*), zaimki, które często w zdaniu zastępują rzeczownik lub przymiotnik (np. *ja, ty, on, mój twój, wasz*), **czasowniki**, opisujące czynności (np. *niosę, kopiesz, jadą*) oraz **liczebniki** (*np. dwa, czterdzieścioro*). Alfabet polski jest oparty na piśmie łacińskim i składa się z 35 liter: *Aa, Ąą, Bb, Cc, Ćć, Dd, Ee, Ęę, Ff, Gg, Hh, Ii, Jj, Kk, Ll, Łł, Mm, Nn, Ńń, Oo, Óó, Pp, Qq, Rr, Ss, Śś, Tt, Uu, Vv, Ww, Xx, Yy, Zz, Źź, Żż,* jednak litery *Qq, Vv i Xx* występują wyłącznie w słowach obcego pochodzenia. Alfabet charakteryzuje niewielka liczba samogłosek w odniesieniu do spółgłosek. Do polskich samogłosek zaliczamy: *a, e, o, u, i, y, ę,* ą. Spółgłoski reprezentowane są przez następujące głoski: *b, c, ć, d, f, g, h, j, k, l, ł, m, n, ń, p, r, s, ś, t, w, z, ź, ż.* Badania językoznawców pokazują, że w polskich tekstach głoska z występuje najczęściej ze wszystkich spółgłosek, natomiast wśród samogłosek największą popularność zyskuje samogłoska a. Wyróżniająca dla polszczyzny jest obecność samogłosek nosowych ą, ę, które w przeszłości występowały we wszystkich językach słowiańskich, ale tylko język polski je zachował. W języku polskim występują również tak zwane dwuznaki (dwie litery oznaczające jedną głoskę), na przykład: *ch, rz, cz, sz, dz, dź, dż*. Inną wartą zauważenia cechą są także liczne grupy spółgłoskowe, czyli takie, które składają się z więcej niż dwóch spółgłosek występujących obok siebie, np. *ja**błk**o, **zdr**owie, warsza**wsk**i*. W czasie szybkiej wypowiedzi zdarza się, że głoski wypadają, dlatego często słyszymy zamiast warsza**wsk**i [warszaski], zamiast ga**rnk**i [garki]. O ile w szybkiej wypowiedzi ustnej taka wymowa może się czasem przydarzyć, to w piśmie jest błędem językowym.Nowe, polskie słowa w języku tworzone są za pomocą cząstek zwanych formantami: *pisać – **na**pisać, malować – **na**malować, robić – **z**robić.* Wyrazy zdrobniałe tworzą najczęściej formanty: -ak, -ek, -yk, -ik, np. *pies – psi**ak**, kot – kot**ek**, kosz – kosz**yk**, stol**ik**.* Tę samą funkcję mają także formanty: -eczek, -eczka, np. piasek – *pias**eczek**, gwiazda – gwiazd**eczka***. Wyrazy zgrubiałe tworzy formant -isko, np. *koc**isko**, ps**isko***. Nazwy wykonawców czynności budują formanty: -arz, -ca, -iciel, -ka, np. *piek**arz**, stol**arz**, sprzedaw**ca**, wystaw**ca**, trop**iciel**, marz**yciel**, lekar**ka**, nauczyciel**ka**.* Nazwy narzędzi często zakończone są formantem -arka, np. *zmyw**arka**, druk**arka**, ładow**arka**, niszcz**arka**.* W celu osłabienia jakiejś cechy używany jest formant -awy, np. *biał**awy**, nudn**awy**,* a w celu wzmocnienia cechy formanty -utki, -achny, np. *smutni**utki**, wielg**achny***. Nazwy nosicieli cech w polszczyźnie tworzy się między innymi używając formantu -ec, np. *mędrz**ec**, głupi**ec***, za to nazwy miejsc buduje się formantem -nia, np. *kawiar**nia**, suszar**nia**, cukier**nia**, pral**nia**.* Drugim źródłem bogactwa słownictwa są języki obce. Wyrazy z nich przejmowane są dostosowywane do rodzimych zasad wymawiania i odmiany, zachowują często oryginalną pisownię, np. *router, wifi.*

Dziś słowa te pochodzą głównie z języka angielskiego. Popularność angielszczyzny to tendencja ogólnoświatowa. We wcześniejszych epokach do polszczyzny trafiały słowa z języka greckiego, łaciny, czeskiego, niemieckiego, ruskiego, ukraińskiego, białoruskiego, francuskiego, tureckiego, włoskiego, węgierskiego, jidysz.

Współczesne zapożyczanie do polszczyzny anglojęzycznych słów ma często związek z modą językową. Anglicyzmy słyszymy w polskich rozmowach branżowych i rozmowach młodych ludzi. Czasem ich używanie bywa koniecznością, szczególnie wtedy, gdy niektóre popularne przedmioty czy zjawiska nie mają właściwych nazw w języku polskim. Słowa zapożyczone odnajdujemy we wszystkich sferach życia, na przykład w: nazwach sportów – *jogging*, *snowboard*, uczuć – *stres*, modnych kulinariach – *fastfood, tost, hamburger, drink, grill,* nowinkach techniki – *laptop, messenger*. W wielu przypadkach ich używanie jest uzasadnione.

Język polski od lat kieruje się ekonomią języka (potrzebą skracania słów, np. *komórka* 'telefon komórkowy', *motorówka* 'łódź motorowa', *osobówka* 'samochód osobowy', *aktówka* 'torba na akta').

W polszczyźnie występują liczne wyrazy międzynarodowe, nazywamy je internacjonalizmami. Stanowią sporą część polskiego słownictwa. Uważa się, że w polskim języku ogólnym i języku specjalistycznym mamy dziś około kilkunastu tysięcy międzynarodowych jednostek[3]

Ich rozumienie w większości przypadków nie stanowi żadnego kłopotu ani dla Polaka, ani dla obcokrajowca uczącego się języka polskiego. Mamy więc w polskim słowo *boa*, w ukraińskim *boa*, w czeskim *boa*, w bułgarskim *boa*, w rosyjskim *boa*, w niemieckim *Boa*, w szwedzkim *boa*, w angielskim *boa,* we francuskim *boa*, w hiszpańskim *boa,* we włoskim *boa*, w węgierskim *boa*[4]

Objaśnieniem pochodzenia wyrazów zajmują się słowniki etymologiczne. **Podstawowy zasób słów jest w polszczyźnie bardzo trwały i jest przekazywany w większości z pokolenia na pokolenie.** Inne wyrazy mają żywot krótszy, na przykład wyrazy związane z modą.

Polskie wyrazy są na ogół wielosylabowe, akcent w polszczyźnie jest stały (poza regularnymi wyjątkami) i pada na przedostatnią sylabę: ***tra**wa, bu**dow**la, **lek**cja, polsz**czyz**na, **ma**ma, u**wa**ga, niepod**leg**ły.* Wyjątkami od tej reguły są: niektóre wyrazy obcego pochodzenia, w których akcent pada na trzecią sylabę od końca –: *gra**ma**tyka, uni**wer**sytet*; niektóre formy czasowników (akcent na trzecią lub czwartą sylabę od końca) –: ***po**szliśmy, zapi**sa**libyśmy,* niektóre liczebniki (akcent na trzecią sylabę od końca) – ***dzie**więćset, **czte**rysta.*

[3] Dokładnie jednostek o międzynarodowym rdzeniu (rdzeń –- morfem, zawierający podstawowe znaczenie wyrazu, znajdujący się we wszystkich wyrazach jemu pokrewnych), por. Wielki słownik języka polskiego PAN.

[4] Przykład za J. Maćkiewicz, Wyrazy międzynarodowe (internacjonalizmy) we współczesnym języku polskim. [w:] Współczesny język polski, pod red. J. Bartmińskiego, Lublin 2001, s. 557.

Jak tworzy się polskie zdania? W polskich zdaniach najpopularniejszy jest porządek: podmiot
(najczęściej rzeczownik) + orzeczenie (czasownik) + dopełnienie. Przyjrzyjmy się
przykładom w czasie teraźniejszym: Mama kupuje zeszyt. *Paweł odrabia lekcje. Tata ma różę. Ania nie lubi szkoły.* Ta sama zasada dotyczy budowania zdań o przeszłości, czyli zdań
w czasie przeszłym: *Mama kupiła zeszyt. Paweł odrobił lekcje. Tata miał różę. Ania nie lubiła szkoły*; i zdań w czasie przyszłym: Mama kupi zeszyt. *Paweł odrobi lekcje. Tata będzie miał różę. Ania będzie lubić szkołę.*

Jak powstają błędy językowe i jak ich uniknąć?

Powodem powstawania błędów jest nieznajomość reguł. Błędem językowym nazywamy nieświadome odstępstwo od zasad danego języka. Reguły te dotyczą zapisu lub wymowy słów, odmiany, a także tworzenia wyrazów i zdań. Istnieje wiele możliwości popełnienia błędu językowego, szczególnie na początku nauki. Jest to zupełnie naturalne i nie należy się tym zrażać! Stopniowo wiele trudności przestaje być problemem, ponieważ wraz z upływem czasu osoba ucząca się ma większą praktykę językową, a dzięki niej większą pewność w konstruowaniu wypowiedzi w nowym języku.

Jeśli chodzi o błędy językowe popularny jest ich podział ze względu na rangę. Mówimy o błędach **rażących** –- naruszających podstawowe zasady językowe, powodujących brak zrozumienia komunikatu;
pospolitych –- wynikających z pośpiechu i dotyczących użycia np. złej formy gramatycznej,. które nie zaburzają rozumienia treści tak, jak ma to miejsce z błędami rażącymi;
usterkach językowych – są nimi np. niepotrzebne wtrącenia obcojęzyczne lub użycia form przestarzałych.Aby móc świadomie kontrolować wypowiedzi w języku polskim należy zaznajomić się z gramatyką. To nauka o języku, która podzielona jest na kilka ważnych działów: 1. fonetykę (i fonologię), zajmujące się badaniem dźwięków i właściwą ich wymową; 2. morfologię, opisującą budowę wyrazów (słowotwórstwo) i ich odmianę (fleksję); 3. składnię, koncentrującą się na budowie zdań oraz 4. leksykologię, zajmującą się użyciem i znaczeniem słownictwa.

Które słowniki są najbardziej pomocne w nauce języka polskiego?

Do wypróbowanych i skutecznych sposobów sprawdzania poprawności językowej zaliczamy wykorzystanie drukowanych słowników lub interaktywnych słowników on-line. Dziś słowniki elektroniczne mają więcej możliwości prezentacji przykładów niż słowniki drukowane, dlatego warto je wziąć pod uwagę w pierwszej kolejności.

W słownikach elektronicznych materiał jest nieustannie kontrolowany i zmieniany. Słownik poprawnej polszczyzny – podaje poprawne formy wyrazów, połączeń słów i ich znaczenia, podaje informacje o poprawnym akcentowaniu słów. Słownik języka polskiego – podaje znaczenie wyrazów, omawia ich pisownię, pochodzenie i informuje o poprawnej formie gramatycznej.Zawiera najpopularniejsze polskie słownictwo. W słowniku PWN znajdziemy także porady językowe.Słownik ortograficzny – zawiera reguły ortograficzne i interpunkcyjne. Słownik frazeologiczny – omawia związki frazeologiczne i ich pochodzenie. Słownik wyrazów obcych – tłumaczy znaczenia wyrazów, które zostały zapożyczone z innych języków. Słownik synonimów i antonimów – to wykaz wyrazów bliskoznacznych i przeciwstawnych, przydatny podczas pisania tekstów, w celu uniknięcia częstych powtórzeń.

Polszczyzna mówiona i polszczyzna pisana

Polszczyzna jest zróżnicowana ze względu na charakter wypowiedzi. Mamy zatem polszczyznę pisaną i mówioną. Tę pierwszą charakteryzuje większe uporządkowanie i logika, a także dbałość o styl. Język polski mówiony jest swobodniejszy, bywa bardziej emocjonalny i mnie uporządkowany stylistycznie, zawiera czasem omyłki słowne, spowodowane na przykład szybkością wypowiedzi.

bywa bardziej emocjonalny i mnie uporządkowany stylistycznie, zawiera czasem omyłki słowne, spowodowane na przykład szybkością wypowiedzi.

Style języka polskiego

Ze względu na funkcję wypowiedzi wyróżniamy kilka używanych współcześnie w polszczyźnie stylów języka. Należą do nich: styl potoczny, styl naukowy lub styl popularnonaukowy, styl urzędowy, styl artystyczny, styl publicystyczny. Wybór właściwego stylu wypowiedzi zależy od rodzaju sytuacji komunikacyjnej, znaczy to, że na przykład w urzędach używamy terminów pochodzących ze stylu urzędowego (np. *prolongata, opłata, abonament, umowa*), w szkole i na uczelni terminów naukowych, właściwych dla uczelnianego życia lub koniecznych dla omawianej dziedziny (np. *analiza, schemat, kolokwium, egzamin, sesja*), a podczas konwersacji z zaprzyjaźnionymi ludźmi nasza rozmowa staje się mniej oficjalna, ma luźny charakter i potoczne słownictwo (np.: *super, nara, siema, hej*), używanych jest też wiele skrótów, które wynikają z ekonomii języka, czyli potrzeby szybszego porozumienia, szczególnie w sytuacjach, kiedy nie mamy wiele czasu dla zaprzyjaźnionego rozmówcy. Współczesne odmiany języka omawiane są w szkole przez polonistów (nauczycieli języka polskiego) na lekcjach języka polskiego, gdzie kształci się kulturę języka, czyli umiejętność sprawnego i poprawnego mówienia i pisania, zgodnego z przyjętymi w danej społeczności regułami (normami) językowymi i wzorcami stylistycznymi.

Czym jest grzeczność językowa?

Grzeczność językowa to zbiór zasad dotyczących zachowań w konkretnej sytuacji. To także modele językowe i zwroty grzecznościowe, których należy użyć, w odniesieniu do konkretnego rozmówcy (inaczej zwracamy się do dziecka, osoby starszej, przełożonego, kolegi). Są to: powitania, podziękowania, prośby, gratulacje, zaproszenia, pożegnania. Do wyrazów grzeczności należą przede wszystkim utarte połączenia typu dziękuję, proszę, przepraszam itp. Grzeczność językowa jest często opisywanym zagadnieniem, które wciąż cieszy się dużym zainteresowaniem, dlatego na polskim rynku wydawniczym znaleźć można wiele poradników opisujących językowy savoir-vivre.

Najnowszy język polski

Nie sposób nie zauważyć ogromnej roli młodych ludzi w kształtowaniu się współczesnego języka polskiego. Cechą najnowszego języka jest jego skrótowość, pomieszanie stylistyczne, łatwość tworzenia nowych słów, które nazywamy neologizmami, a także używanie słów w nowych znaczeniu (takie słowa to neosemantyzmy). Cechą charakterystyczną jest także emocjonalność, brutalizacja i szybkość komunikacji.

Dziś z łatwością do języka ogólnego dopuszczane są wyrazy potoczne (potocyzmy), które obserwujemy nawet w komunikacji oficjalnej.

Kilkadziesiąt lat temu było to niemożliwe. Poza będącymi w użyciu wyrazami rodzimymi, do współczesnego języka polskiego wciąż zapożyczane są wyrazy obcojęzyczne, o których była już tu mowa.

Jak komunikować się skutecznie po polsku?

W skutecznej komunikacji bardzo ważny jest dobór odpowiednich wyrazów i zwrotów, by właściwie oddziaływały na odbiorcę. Bierze się tu pod uwagę stosowność stylistyczną, sytuacyjną oraz zrozumiałość wypowiedzi. Warunkami dobrej komunikacji są:

- jasność wypowiedzi,
- zwięzłość wypowiedzi,
- jednolitość wypowiedzi,
- prostota wypowiedzi.

Jak to rozumieć?

Jasność stylu wypowiedzi należy rozumieć jako skuteczny dobór słów, terminów, które są znane osobie, z którą rozmawiamy. Podczas rozmowy staramy się zachować właściwy porządek w budowaniu zdań, zgodność toku przyczynowo-skutkowego, jeden główny wątek, naturalny szyk wyrazów w zdaniu, mało wtrąceń, itd.

Zwięzłość stylu wypowiedzi opiera się na unikaniu niepotrzebnych elementów językowych, takich które nie pełnią w wypowiedzi żadnej funkcji. Na przykład: „nabyć drogą kupna” - kupić; „dokonać uruchomienia pojazdu” *uruchomić pojazd*.

Jednolitość stylu wypowiedzi polega na tym, że wszystkie jej elementy (wyrazy, wyrażenia, dłuższe sformułowania) należą do tej samej odmiany gatunkowej wypowiedzi. Na przykład: „Pani dyrektor, podoba mi się ten facet." - *Pani dyrektor, podoba mi się ten mężczyzna*. „Przepraszam, muszę państwa opuścić i udać się do kibla." - *Przepraszam, muszę państwa opuścić (i udać się do toalety)*.

Prostota stylu wypowiedzi polega na odpowiednim doborze słów, by były najbardziej neutralne w danym typie wypowiedzi. Nie używa się więc, np. w rozmowie oficjalnej wyrazów o charakterze prywatnym i, odwrotnie, w rozmowie prywatnej nie stosuje się wyrazów o charakterze oficjalnym, nie nadużywa się na przykład wyrazów erudycyjnych, unika się pretensjonalności, pseudonaukowego słownictwa, modnych powiedzeń, banalnych metafor, itd. Na przykład: „Struktura prac nad wdrożeniem rozwiązań." - *Prace nad…* „Jestem za, a nawet przeciw." - *Jestem za!* (lub) *Jestem przeciw!* „Poseł ubogacił wydarzenie swoją obecnością." -*Poseł wziął udział w wydarzeniu.* „Piękny kraj nad Wisłą." - *Polska.*

Do tych ważnych elementów warto jeszcze dodać dobre (uważne) słuchanie. Beverly Cole – chirurg i położnik, zapamiętany przede wszystkim jako doskonały gawędziarz i mówca –- powiedział kiedyś: „Prawdopodobnie najsilniejszym narzędziem jakim dysponujemy w sytuacjach trudnych jest dobre słuchanie." Podsumowując –: aby porozumiewać się efektywnie trzeba: czuć, słuchać, a potem mówić.

Prawo w Polsce

Źródła Prawa:

Zgodnie z art. 87 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej[1] źródłami prawa powszechnie obowiązującego są: Konstytucja, ustawy, ratyfikowane umowy międzynarodowe oraz rozporządzenia, a na obszarach poszczególnych samorządów terytorialnych (przede wszystkim gmin) – akty prawa miejscowego.

Konstytucja jest aktem dość ogólnym i w praktyce rzadko stosowanym bezpośrednio – jej szczegółowe omawianie w tym miejscu nie byłoby więc celowe. Należy jednak wspomnieć o szeregu podstawowych zasad z niej wynikających, które są istotne dla rozumienie dalszej części tego opracowania.

Po pierwsze, trzeba pamiętać, że organy władzy publicznej (takie jak urzędy, sądy, policja) działają na podstawie i w granicach prawa[2]. Oznacza to, że każde działanie osoby działającej w imieniu państwa musi mieć źródło, w którymś z wymienionych wyżej źródeł prawa: w Konstytucji, w ustawie, w ratyfikowanej umowie międzynarodowej, w rozporządzeniu lub w uchwale lokalnej rady gminy.

Jeżeli w jakiejkolwiek sprawie – czy próbując rozwiązać jakąś sprawę w urzędzie, czy zgłosić zdarzenie na policji, czy dochodzić swoich praw – ktokolwiek kontaktuje się z przedstawicielami państwa, ma prawo zażądać i otrzymać odpowiedzi na jakiej podstawie postąpiono w jego sprawie tak, a nie inaczej. Taka odpowiedź – podanie podstawy prawnej – może się wydawać często niezrozumiała, ale konieczność jej udzielenia może spowodować zrewidowanie sposobu postępowania przez urzędnika, a jej przekazanie specjaliście pozwoli zweryfikować prawidłowość postępowania i znaleźć rozwiązanie w sytuacji sporu.

Rzeczpospolita Polska zobowiązała się kierować zasadą praworządności, a także innymi zasadami opisanymi w aktach prawnych wszystkich ludzi na jej terytorium – nie tylko więc własnych obywateli. Dlatego obywatele Ukrainy, przebywający w Polsce mają zapewniony dostęp do większości instytucji, z których korzystają Polacy, w zakresie, w jakim potrzebują ochrony i pomocy. Ustawy są zasadniczym źródłem prawa w Polsce i wszystkie są dostępne powszechnie. Najłatwiej uzyskać do nich dostęp za pośrednictwem strony sejmu, pod następującym adresem: https://isap.sejm.gov.pl.

---

[1] Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz.U. 1997, nr 78, poz. 483 ze zm. (dalej jako Konstytucja).

[2] Konstytucja, art. 7.

Bardzo często szczegóły praktyczne i techniczne dotyczące wykonywania ustaw przewidziane są w rozporządzeniach, zwykle wydawanych przez ministrów – jeżeli chodzi o konkretne kwoty opłat urzędowych czy wzory formularzy albo sposób działania systemów elektronicznych do załatwiania spraw – te informacje często można znaleźć właśnie w stosownym rozporządzeniu.
Ratyfikowane umowy międzynarodowe często będą natomiast istotne dla obywateli Ukrainy w zakresie, w jakim dotyczą relacji prawa ukraińskiego i polskiego oraz odnośnie prawa Unii Europejskiej.

Prawo publiczne
urzędy, policja

Prawo publiczne najprościej zdefiniować jako strefę stosunków państwa, reprezentującego ogół społeczeństwa (np. urzędu, samorządu gminnego, policji czy sądu) do podmiotów indywidualnych (osób fizycznych, spółek prawa handlowego, fundacji i stowarzyszeń). Jest to sfera stosunków nierównoważnych – organ ma uprawnienia władcze, a podmiot indywidualny ma obowiązek się do nich stosować. Jeżeli jakieś działanie odbywa się na podstawie decyzji czy postanowienia wydanego przez organ, na podstawie którego zyskujemy jakieś uprawnienia od państwa lub samorządu (np. do zasiłku) lub ciąży na nas jakiś obowiązek względem państwa (np. do odprowadzenia podatku) to mamy do czynienia z prawem publicznym.

Urzędy, o których będzie tutaj mowa podzielone są co do zasady na dwie kategorie: rządowe (podległe rządowi w Warszawie), takie jak ministerstwa, centralne organy, takie jak Urząd do Spraw Cudzoziemców – choć mające często lokalne oddziały w większych ośrodkach, a także urzędy terenowe (tutaj przykładem będą wojewodowie oraz służby regionalne) oraz samorządowe – będące lokalną władzą wybieraną przez miejscową społeczność, na trzech poziomach: województwa, powiatu i gminy – i działające wyłącznie na terenie danej jednostki samorządu terytorialnego. Jeśli chodzi o organy samorządowe, to najważniejszym dla niniejszego omówienia będzie Urząd Gminy – którego rolę spełnia w miastach Urząd Miasta.
Jeśli chodzi o stosunki z zakresu prawa publicznego to trzeba też wspomnieć o prawie karnym – policja i prokuratura to polskie organy odpowiedzialne za ochronę porządku prawnego i tak jak wszystkie inne urzędy, w swoim działaniu muszą kierować się zasadą praworządności. Ponieważ zdarzenia z ich udziałem – obojętne czy jesteśmy osobą szukającą pomocy, czy podejrzaną o popełnienie czynu zabronionego – są często bardzo dynamiczne i stresujące, warto pamiętać, że również policjanci i prokuratorzy mają zawsze obowiązek podać nam podstawy prawne swojego działania.

Obecnie organy państwa posługują się powszechnie stronami internetowymi. Wiele spraw, o których mowa będzie poniżej, można przeprowadzić w całości przez Internet – warto przy tym pamiętać, że oficjalne strony urzędów będą zawsze miały adres kończący się: gov.pl.

Prawo prywatne
podmioty prawa, umowy i sądy powszechne

Prawo prywatne to stosunki między formalnie równorzędnymi partnerami – pomiędzy osobami fizycznymi oraz instytucjami takimi jak spółki (w tym banki, zakłady ubezpieczeń inne niż ZUS) czy fundacje.

Zidentyfikowanie osoby fizycznej nie sprawia zazwyczaj większego problemu – zgodnie z najważniejszą dla polskiego prawa prywatnego ustawą – Kodeksem cywilnym[3] – każdy człowiek od urodzenia ma zdolność prawną – co oznacza, że może posiadać prawa, nabywać je i zbywać, mówiąc ogólnie: być uczestnikiem stosunków prawnych. Wchodząc w stosunki prawne z obcą osobą warto zapamiętać lub nawet zapisać jej dane. Jeżeli mamy do czynienia z przedsiębiorcą, to nawet dzięki imieniu i nazwisku można odnaleźć jego dane znajdujące się w jawnym rejestrze pod adresem:

https://aplikacja.ceidg.gov.pl/ceidg/ceidg.public.ui/search.aspx

Trzeba też pamiętać, że jedna osoba może działać w imieniu i na rzecz innej – np. jako pełnomocnik lub opiekun małoletniego. Wtedy, choć np. zawieramy umowę w obecności jednej osoby, to jej skutki będą dotyczyć kogoś innego.

Powyższe zagadnienie jest szczególnie istotne w kontaktach z innymi podmiotami niż osoby fizyczne. Jeżeli zawieramy umowę z bankiem lub inną spółką, to w jej imieniu zawsze działać będzie jakaś osoba fizyczna. Spółki, fundacje i stowarzyszenia podlegają obowiązkowi rejestracji w Krajowym Rejestrze Sądowym, w którym można sprawdzić ich dane za pośrednictwem wyszukiwarki dostępnej pod adresem:

https://ekrs.ms.gov.pl/web/wyszukiwarka-krs/strona-glowna/

W tym rejestrze ujawnione są osoby mogące reprezentować tego rodzaju podmioty. Jeżeli natomiast w imieniu innej osoby działa pełnomocnik, to należy go poprosić o okazanie pełnomocnictwa.

Dokonywanie czynności z zakresu prawa prywatnego jest często bardzo odformalizowane: zawarciem umowy jest nawet kupienie jabłka na straganie i większość umów nie wymaga ich spisania, aby były one skuteczne.

[3] Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 1360 z późn. zm.), dalej również: k.c.

Jednak w sytuacji, gdy zawierana przez nas umowa dotyczy szczególnie ważnych dla nas kwestii lub dotyczy dużych pieniędzy, warto zadbać o jej spisanie i zachowanie egzemplarza podpisanego przez obie strony, na wypadek powstania sporu.

Spory na tle stosunków prawa prywatnego to, obok spraw administracyjnych, większość sporów prawnych w Polsce. Ostateczną metodą ich rozwiązania jest postępowanie sądowe, ale jest ono długotrwałe i może być kosztowne. W celu jego uniknięcia warto poszukać wcześniej polubownego rozwiązania, np. mediacji – już na tym etapie warto chociażby zasięgnąć porady prawnika. Wiele instytucji organizuje punkty darmowych porad prawnych, są to między innymi okręgowe rady adwokackie[4] i okręgowe izby radców prawnych[5], wydziały prawa i administracji uniwersytetów i niektóre urzędy. Informacje o pomocy prawnej dedykowanej dla obywateli Ukrainy można znaleźć też na stronie:

https://www.gov.pl/web/udsc/bezplatna-pomoc-prawna

Prawnikami są wszystkie osoby, które ukończyły studia prawnicze. Jednak do pomocy w postępowaniu przed sądami uprawnieni są co do zasady jedynie **adwokaci** i **radcowie prawni**. Jeżeli w postępowaniu sądowym lub przed urzędem potrzebne będzie posłużenie się dokumentami w języku ukraińskim, warto wcześniej zadbać o ich przetłumaczenie przez **tłumacza przysięgłego**.

W dalszej części tego rozdziału omówimy trzy najważniejsze obszary, na których osoby przybywające z Ukrainy będą musiały zetknąć się od strony praktycznej z polskim prawem: legalizacja pobytu, wynajęcie mieszkania i podjęcie pracy.

[4] https://www.adwokatura.pl/z-zycia-nra/adwokatura-organizuje--pomoc-prawna-dla-obywateli-ukrainy-ofiar-konfliktu-wojennego/, dostęp dnia 30.11.2022.

[5] https://www.oirpwarszawa.pl/pomoc-prawna-dla-obywateli/, dostęp dnia 30.11.2022.

Pobyt w Polsce

Najważniejsze akty prawne: ustawa z dnia 12 marca 2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa (dalej: ustawa o pomocy)1, ustawa z dnia 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach2, Decyzja wykonawcza Rady Unii Europejskiej nr 2022/3823.
Najważniejsze organy i strony internetowe:

Urząd do Spraw Cudzoziemców: https://www.gov.pl/web/udsc, https://www.gov.pl/web/ua

Dokument diia.pl: https://www.gov.pl/web/mobywatel-w-aplikacji/ua

Straż Graniczna: https://www.strazgraniczna.pl

Urzędy lokalne: urząd wojewódzki, urząd gminy (w miastach te rolę pełni urząd miasta).

Kwestie dotyczące przekraczania granicy państwowej, legalności pobytu, decyzji urzędów i organów, nadawania numeru PESEL i inne omówione w tym rozdziale należą do **sfery prawa publicznego** – por. wstęp.

Przekraczanie granicy

Przekraczanie granicy Polski przez obywateli Ukrainy jest obecnie bardzo uproszczone w oparciu o nowo uchwaloną ustawę o pomocy, a pomimo początkowych komplikacji, większość rozwiązań obejmuje obecnie też Ukraińców przebywających w Polsce przed 24 lutego 2022 roku oraz przybywających na terytorium Polski niebezpośrednio z Ukrainy. Jednocześnie w mocy pozostają też dotychczasowe regulacje ustawy o cudzoziemcach, w oparciu o którą w okresie przed wojną bardzo wielu Ukraińców mieszkało i pracowało w Polsce. Ponadto weszła w życie Decyzja wykonawcza Rady UE nr 2022/382, na podstawie której udziela się m.in. obywatelom Ukrainy ochrony tymczasowej w związku z trwającą wojną.

W zależności od tego, w jaki sposób obywatel Ukrainy zalegalizował swój pobyt w Polsce, może udokumentować ten fakt innym dokumentem. Może być to potrzebne przy zawieraniu umów czy w urzędach. Takimi dokumentami będą najczęściej karty pobytu (np. dla osób przebywających w Polsce na podstawie zezwoleń na pobyt czasowy i stały), numer zaświadczenia o korzystaniu z ochrony czasowej, numer Karty Polaka, numer wizy lub numer paszportu.

[6] Ustawa z dnia 12 marca 2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa (Dz. U. poz. 583 z późn. zm.).
[7] Ustawa z dnia 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach (t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 2354 z późn. zm.).
[8] Decyzja wykonawcza Rady (UE) 2022/382 z dnia 4 marca 2022 r. stwierdzająca istnienie masowego napływu wysiedleńców z Ukrainy w rozumieniu art. 5 dyrektywy 2001/55/WE i skutkująca wprowadzeniem tymczasowej ochrony (Dz. U. UE. L. z 2022 r. Nr 71, str. 1).

Zaświadczenie o korzystaniu z ochrony czasowej uzyskuje się w Urzędzie do Spraw Cudzoziemców (w Warszawie, w Białej Podlaskiej lub on-line[9]

Osoby małoletnie, czyli dzieci i wszyscy, którzy nie ukończyli 18 roku życia, będą potrzebować pomocy opiekuna prawnego. Zazwyczaj rolę taką pełnią rodzice, ale w przypadku osób, które znalazły się w Polsce bez rodziców, konieczne będzie wystąpienie z wnioskiem o ustanowienie opiekuna tymczasowego. Opiekun tymczasowy reprezentuje dziecko przed sądami i organami, sprawuje opiekę nad dzieckiem oraz nad jego majątkiem1. Opiekunem może być krewny dziecka, powinowaci, ale też inne osoby. Nie ma żadnych wymogów w zakresie obywatelstwa, znajomości polskiego czy polskiego prawa – opiekunem dziecka może zostać zarówno obywatel Polski, jak i Ukrainy. Dla kilkorga dzieci można ustanowić jednego opiekuna tymczasowego, jeżeli nie zachodzi sprzeczność między ich interesami, zaś dla rodzeństwa nawet powinien być to jeden opiekun. Postępowanie o ustanowienie opiekuna tymczasowego rozpoznaje wydział rodzinny lokalnego sądu rejonowego. Wniosek można złożyć opierając się na wzorze dostępnym on-line:
https://ukraina.interwencjaprawna.pl/-jak-zostac-opiekunem--tymczasowym-dziecka-z-ukrainy-bez-rodzicow/

Małoletni przybywający do Polski z Ukrainy mogą nieodpłatnie uczyć się w polskich szkołach i powinny mieć zapewnione dodatkowe lekcje języka polskiego. Decyzję o przyjęciu dziecka do szkoły podejmuje dyrektor placówki – jeżeli jest to szkoła, w rejonie której uczeń mieszka, to dyrektor ma obowiązek wyrazić na to zgodę. Informacje dotyczące dostępu do szkół znajdują się na stronie:

https://www.gov.pl/web/edukacja-i--nauka/informacja-dla-rodzicow-dzieci-przybywajacych-z-ukrainy
W sprawie miejsc w przedszkolu czy innych potrzeb edukacyjnych dzieci, warto również zwrócić się po informacje do lokalnego urzędu gminy.

W sprawie szkolnictwa wyższego, warto zwrócić się po informacje do najbliższej uczelni o odpowiadającym nam profilu, gdyż uczelnie wyższe samodzielnie podejmują działania w zakresie integracji studentów z Ukrainy.
Jeśli chodzi o **opiekę zdrowotną**, to osoby z Ukrainy objęte Ustawą o pomocy na zasadach opisanych poniżej, mają bezpłatny dostęp do świadczeń i do produktów leczniczych na takich samych zasadach, jak ubezpieczeni mieszkańcy Polski, za wyjątkiem leczenia uzdrowiskowego, rehabilitacji uzdrowiskowej i prawa do leczenia za granicą.

[9] https://www.gov.pl/web/udsc/ua, dostęp dnia 30.11.2022
[10] Ustawa o pomocy, art. 25.

Przyjazd od 24.02.2022

Zasada wprowadzona nową ustawą o pomocy jest taka, że Ukraińcy, którzy w związku z rosyjską napaścią przyjechali do Polski, mogą przebywać w Polsce legalnie przez 18 miesięcy, licząc od 24 lutego 2022 roku (czyli do 24 sierpnia 2023 roku).

Warunki, jakie trzeba spełnić to[11] (poza datą 24 lutego):

- **Obywatelstwo ukraińskie**;
- **Legalne przekroczenie granicy**;
- **Związek przyjazdu do Polski z rosyjską napaścią**;

Przesłankę obywatelstwa ukraińskiego rozciąga się na dzieci Ukrainek urodzone już w Polsce, jak i na małżonków obywateli Ukrainy.

Legalne przekroczenie granicy to zarówno przekroczenie granicy z paszportem biometrycznym w ramach ruchu bezwizowego, przekroczenie w oparciu o wizę, jak i bez zachowania zwyczajnych warunków wjazdu – na podstawie zgody na wjazd wydanej przez komendanta placówki Straży Granicznej (wydawanej w sytuacjach nadzwyczajnych, takich jak trwająca wojna). Tym samym przytłaczająca większość przypadków to przekroczenie legalne – w szczególności w pierwszych tygodniach wojny większość osób przekraczała granice bez paszportów, w oparciu o zgody komendantów placówek Straży Granicznej.

Takie zgody są utrwalane przez Staż Graniczną, dlatego – o ile warto pilnować dokumentów, z którymi przekroczono granicę, to ich utrata nie powinna wiązać się z trudnościami z potwierdzeniem legalności pobytu. Dla odróżnienia, nielegalnym przekroczeniem granicy będzie np. jej przejście w niedozwolonym miejscu, w ukryciu w cudzym pojeździe czy przy użyciu groźby lub oszustwa.

Przesłanka przybycia do Polski w związku z rosyjską napaścią obejmuje zarówno Ukraińców, którzy przekroczyli granice ukraińsko-polską, jak i jadąc bezpośrednio z Ukrainy przejeżdżali przez inne państwo – np. Słowację. Jednocześnie nie obejmuje to np. obywateli Ukrainy, którzy przyjechali do Polski mieszkając wcześniej od jakiegoś czasu w Niemczech – ponieważ istotny tutaj jest związek rozpoczęcia wojny z przyjazdem do Polski.

[11] Ustawa o pomocy, art. 2.

Obywatel Ukrainy powinien ponadto **zadeklarować zamiar pozostania w Polsce.** Przepisy nie precyzują, w jaki sposób powinno to nastąpić – na pewno za taką deklarację uznaje się wystąpienie o nadanie numeru PESEL (procedura została omówiona poniżej), poszukiwanie miejsca do zamieszkania czy pracy albo podjęcie edukacji. Odwrotnie, jeżeli ktoś od razu po przekroczeniu granicy Polski wyjechał dalej, a dopiero potem powrócił, to jego pobyt nie zostanie uznany za spełniający powyższe wymogi tj. będzie traktowany jako przyjazd bez związku z wojną.

Jeżeli osoba przebywająca na terytorium Polski nie została zarejestrowana przez komendanta placówki Straży Granicznej przy przekraczaniu granicy, to w terminie 90 dni od wjazdu do Polski powinna złożyć wniosek o nadanie numeru PESEL, co pozwala uznać wjazd za legalny[12].

Powyższe rozwiązanie nie obejmuje też obywateli Ukrainy posiadających: zezwolenie na pobyt stały, zezwolenie na pobyt rezydenta długoterminowego Unii Europejskiej, zezwolenie na pobyt czasowy, status uchodźcy, ochronę uzupełniającą, zgodę na pobyt tolerowany, zgodę na pobyt ze względów humanitarnych – jednocześnie wszystkie te osoby mają zapewnione prawo pobytu w Polsce w oparciu o powyższe statusy.

Ukraińcy przebywający w Polsce przed 24.02.2022

Obywatele Ukrainy, którzy przebywali na terytorium Polski przed wybuchem wojny na podstawie wizy krajowej lub zezwolenia na pobyt czasowy (ustawa o cudzoziemcach), których termin ważności upływa od 24.02.2022, to bez konieczności dokonywania innych czynności mają oni przedłużone prawo pobytu do 31.12.2022 roku.

Jeżeli obywatel Ukrainy przebywający w Polsce miał obowiązek opuścić jej granice w związku z: odmową przedłużenia wizy (krajowej lub Schengen), odmową nadania mu statusu uchodźcy lub o cofnięciu zgody na pobyt ze względów humanitarnych (art. 299 ust. 6 ustawy o cudzoziemcach), jak również w przypadkach wydania decyzji zobowiązującej do dobrowolnego powrotu (art. 315 ustawy o cudzoziemcach) – a termin opuszczenia przypadał na dzień 24.02.2022 roku lub późniejszy, to uległ on również przedłużeniu o 18 miesięcy z mocy prawa (czyli bez dokonywania dodatkowych zgłoszeń, czy wydawania osobnych decyzji).

Podobnie, jeśli na dzień 24.02.2022 roku lub późniejszy przypada ostatni dzień okresu ważności:

[12] Ustawa o pomocy, art. 3 i 4.

kart pobytu, polskich dokumentów tożsamości obywatela Ukrainy, dokumentów „zgoda na pobyt tolerowany", jak i pobytu na podstawie wizy Schengen wydanej przez organ polski, wizy wydanej przez inne państwo obszaru Schengen, w ramach ruchu bezwizowego;

to ich ważność ulega również przedłużeniu o 18 miesięcy z mocy prawa.

Dalsze przedłużenie pobytu

W oparciu o powyższe regulacje, pobyt większości Ukraińców w Polsce jest uznawany za legalny do 31.12.2022 lub do 24.08.2023 roku. Wszyscy obywatele Ukrainy przebywający legalnie w Polsce, nie wcześniej niż w terminie 9 miesięcy od dnia przybycia do Polski, ale nie później niż przed terminem upływu legalności pobytu, mogą wystąpić o pozwolenie na pobyt czasowy na okres trzech lat (licząc od dnia wydania decyzji). Wniosek taki składa się do wojewody właściwego dla miejsca pobytu wnioskodawcy.

Numer PESEL, profil zaufany, diia.pl

Numer PESEL to numer ewidencyjny – posiadają go m.in. wszyscy obywatele polscy mieszkający w kraju. Pozwala on szybko ustalić tożsamość osoby m.in. w urzędach, przychodniach czy szpitalach, co umożliwia sprawną obsługę. Ustawa o pomocy pozwala nadawać numer PESEL również obywatelom Ukrainy, którzy znaleźli się w Polsce w związku z trwającą wojną.
Numer ten jest potrzebny by uzyskać sprawny dostęp do opieki zdrowotnej, obsługi w urzędzie czy banku, a także by uzyskać dostęp do obsługi on-line i dlatego warto zadbać o jego uzyskanie – **wnioski o przyznanie numeru PESEL rozpoznaje właściwy urząd gminy, czyli również urząd miasta.**

Razem z wnioskiem o nadanie numeru PESEL (lub później, w tym samym urzędzie) można zawnioskować o wyrobienie profilu zaufanego, służącego do elektronicznego potwierdzania tożsamości. Umożliwia on m.in.: korzystanie z aplikacji mObywatel, ułatwiającej zaplanowanie wizyty w placówce opieki zdrowotnej lub w urzędzie. Mając aplikację można również uzyskać elektroniczny dokument diia.pl, potwierdzający m.in. uprawnienia użytkownika na terenie Polski i możliwość przekraczania granicy z innymi państwami strefy Schengen i z Ukrainą.

Wyjazd i powrót do Polski, strefa Schengen

W przypadku planowanego wyjazdu i chęci powrotu do Polski trzeba pamiętać, że pobyt poza granicami Polski przez okres powyżej 1 miesiąca pozbawia wszelkich dobrodziejstw wynikających z ustawy o pomocy – za wyjątkiem osób, które wyjechały ponieważ zostały skierowane do wykonywania pracy przez pracodawcę mającego siedzibę w Polsce.

Wyjazd do Ukrainy i powrót do Polski funkcjonuje według następujących zasad:

w oparciu o sam paszport biometryczny obywatel Ukrainy może swobodnie przekraczać granicę, jeśli nie wykorzystał jeszcze limitu ruchu bezwizowego w strefie Schengen (90 dni w każdym okresie 180-dniowym);

w oparciu o paszport i dokument diia.pl (omówiony powyżej) możliwe jest przekraczanie granicy swobodnie;

bez powyższych dokumentów nadal możliwe jest przekroczenie granicy w oparciu o zgodę komendanta placówki Straży Granicznej – jednak decyzja ta jest uznaniowa. W praktyce kmendanci zazwyczaj wydają zgody na ponowny wjazd do Polski, ale trzeba liczyć się z możliwością odmowy.

Legalnie przebywając na terytorium Polski, na podstawie ważnego paszportu biometrycznego obywatel **Ukrainy przebywający w Polsce może również, w ramach ruchu bezwizowego przebywać w każdym kraju w obszarze Schengen** przez 90 dni w każdym okresie 180-dniowym. Legalizacja dalszego pobytu w tych państwach zależy jednak od przepisów danego kraju.

Mieszkanie

Najważniejsze akty prawne: ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny – w szczególności od art. 659 i następne, ustawa z dnia 21 czerwca 2001 roku o ochronie praw lokatorów, mieszkaniowym zasobie gminy i o zmianie Kodeksu cywilnego (dalej: ustawa o ochronie praw lokatorów)[13], ustawa z dnia 12 marca 2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa (dalej: ustawa o pomocy).
Wyszukiwarka ksiąg wieczystych:

https://przegladarka-ekw.ms.gov.pl/eukw_prz/KsiegiWieczyste/wyszukiwanieKW

Wynajmowanie i kupowanie lokali, a w ogólności zawieranie umów, należy do strefy **prawa prywatnego** – por. wstęp.

[13] Ustawa z dnia 21 czerwca 2001 r. o ochronie praw lokatorów, mieszkaniowym zasobie gminy i o zmianie Kodeksu cywilnego (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 172 z późn. zm.).

Podstawowe pojęcia

Bardzo ważnym, dla rozumienia prawa do korzystania z lokalu jest odróżnienie **własności** od **posiadania**. Prawo właściciela jest najbardziej podstawowym – w przypadku nieruchomości (czyli **gruntów**, wzniesionych na nich **budynków** i położonych w nich **lokali**) taki właściciel ujawniony będzie w **księdze wieczystej** – jest to dokument zawierający informacje o nieruchomości, prowadzony przez miejscowy sąd rejonowy. Obecnie niemal każda nieruchomość w Polsce ma swoją księgę wieczystą, a znając jej numer, przez Internet można sprawdzić kto jest jej właścicielem.
W praktyce, szukając lokalu do wynajęcia, z właścicielem spotykać się można sporadycznie – wynajmowaniem zajmują się bowiem różnego rodzaju pośrednicy, zarządcy czy agencje, nie zawsze będący właścicielami, a jedynie w jego imieniu zajmujący się nieruchomością – warto jednak wiedzieć, w czyim imieniu działają, czyli kto jest właścicielem.

Posiadanie jest natomiast pewnym stanem faktycznym – posiadaczem rzeczy jest ten, kto ma ją w swoim władaniu – niezależnie od tego, czy jest właścicielem, czy najemcą, czy nawet posiada daną rzecz bez żadnego tytułu.

Jest to o tyle ważne, że posiadanie – nawet bez tytułu prawnego – podlega ochronie – nikt nie może sam odebrać posiadaczowi rzeczy. Tym samym, nawet jeśli jako lokator zamieszkujemy lokal (czyli – posiadamy), to nawet właściciel nie może nas go pozbawić samodzielnie. Do przymusowego opróżnienia lokalu zawsze konieczne jest uzyskanie tytułu do dokonania eksmisji – najczęściej będzie to wyrok sądu. Wyroków sądowych nakazujących opróżnienie lokalu nie wykonuje się w okresie od 1 listopada do 31 marca roku następnego włącznie, jeżeli osobie eksmitowanej nie wskazano lokalu, do którego ma nastąpić przekwaterowanie. Wykonywać eksmisję może jedynie komornik sądowy – natomiast samodzielne próby przymusowego opróżnienia lokalu, nawet przez jego właściciela, są w Polsce bezprawne i należy o nich informować policję.

Najem

Jeśli nie posiadamy własnego mieszkania w Polsce, najczęściej wchodzimy w posiadanie własnego miejsca do życia na podstawie umowy najmu. Umowa taka zwykle sporządzana jest na piśmie, ale trzeba pamiętać, że umowy ustne, albo zawarte przez wymianę wiadomości (np. sms) również są umowami i są dla stron wiążące – choć trudniej udowodnić ich treść.
Najem może zostać zawarty na czas oznaczony (np. na kilka miesięcy lub do konkretnej daty) lub na czas nieoznaczony. Uwaga - umowa najmu lokalu, jeśli nie sporządzono jej na piśmie, zawsze jest uważana za umowę na czas nieoznaczony. Różnica ta jest bardzo istotna – umowy najmu zawartej na czas oznaczony nie można co do zasady, rozwiązać przed upływem uzgodnionego terminu. Oznacza to, że nawet jeśli nie będziemy chcieli z niego dłużej korzystać, to do końca trwania umowy trzeba będzie za wynajem płacić. W umowie można też wskazać inne zdarzenia, które będą stanowiły podstawę wypowiedzenia najmu we wcześniejszym terminie – ale muszą one być opisane w sposób konkretny.

Jeżeli natomiast czas trwania najmu lokalu nie jest oznaczony, a czynsz jest płatny miesięcznie, zasadą jest, że najem można wypowiedzieć najpóźniej na trzy miesiące naprzód na koniec miesiąca kalendarzowego (np. umowa wypowiedziana 12 czerwca 2022 roku miałaby w takim przypadku okres wypowiedzenia trwający do 30 września 2022 roku) – aczkolwiek ustalenia te można modyfikować w umowie.

W ramach umowy najmu lokalu mieszkalnego **wynajmujący** zobowiązuje się oddać **najemcy** lokal do zamieszkania, a najemca zobowiązuje się płacić wynajmującemu czynsz. Z chwilą przekazania lokalu najemcy, staje się on jego posiadaczem, czyli **lokatorem**, którego chronią przepisy ustawy o ochronie praw lokatorów.

Wydanie lokalu powinno być opisane w protokole, w którym opisany zostanie stan techniczny i stopień zużycia znajdujących się w nim instalacji i urządzeń. Warto go zachować, jak również wykonać zdjęcia dokumentujące stan lokalu.

Obowiązki wynajmującego

Wynajmujący ma obowiązek dostarczyć lokal nadający się do umówionego użytku – w przypadku lokalu mieszkalnego, musi on spełniać szereg uwarunkowań dotyczących powierzchni (lokal mniejszy niż 25 m2 nie jest kwalifikowany jako mieszkanie), wysokości (średnio nie mniej niż 2,5 metra), wentylacji, dostępu ogrzewania i innych mediów. Mieszkanie powinno mieć kuchnię lub chociaż aneks kuchenny czy łazienkę. Zły stan techniczny – uszkodzenia ścian czy stropu, brud czy zagrzybienie lokalu również stanowić może przyczynę odpowiedzialności wynajmującego.
Wynajmujący ma obowiązek utrzymywać lokal w stanie umożliwiającym jego dalsze użytkowanie, jeżeli nie dochowa tego obowiązku, to najemca może wyznaczyć wynajmującemu odpowiedni termin do wykonania napraw. Jeżeli wynajmujący do nich nie przystąpi w wyznaczonym terminie, najemca może dokonać koniecznych napraw na koszt wynajmującego[14]. Obowiązki te dotyczą jednak istotnych napraw. Wynajmujący jest obowiązany do zapewnienia sprawnego działania istniejących instalacji i urządzeń związanych z budynkiem umożliwiających najemcy korzystanie z wody, paliw gazowych i ciekłych, ciepła, energii elektrycznej, dźwigów osobowych oraz innych instalacji i urządzeń stanowiących wyposażenie lokalu i budynku. :

Do obowiązków wynajmującego należy też np.:

utrzymanie w należytym stanie, porządku i czystości pomieszczeń i urządzeń budynku, służących do wspólnego użytku mieszkańców, oraz jego otoczenia;

dokonywanie napraw budynku, jego pomieszczeń i urządzeń, o których mowa w pkt 1, oraz przywrócenie poprzedniego stanu budynku uszkodzonego, niezależnie od przyczyn, z tym że najemcę obciąża obowiązek pokrycia strat powstałych z jego winy;

dokonywanie napraw lokalu, napraw lub wymiany instalacji i elementów wyposażenia technicznego w zakresie nieobciążającym najemcy, a zwłaszcza:

napraw i wymiany wewnętrznych instalacji: wodociągowej, gazowej i ciepłej wody - bez armatury i wyposażenia, a także napraw i wymiany wewnętrznej instalacji kanalizacyjnej, centralnego ogrzewania wraz z grzejnikami, instalacji elektrycznej, anteny zbiorczej - z wyjątkiem osprzętu,

wymiany pieców grzewczych, stolarki okiennej i drzwiowej oraz podłóg, posadzek i wykładzin podłogowych, a także tynków. W praktyce rozróżnienie kategorii napraw może okazać się trudne, w takiej sytuacji warto poradzić się specjalisty.[15]

[14] K.c., art. 662 §1, art. 663.

[15] Ustawa o ochronie praw lokatorów, art. 6a.

Zgodnie z Kodeksem cywilnym, jeżeli wady najętego lokalu są tego rodzaju, że zagrażają zdrowiu najemcy lub jego domowników, najemca może wypowiedzieć najem bez zachowania terminów wypowiedzenia, chociażby w chwili zawarcia umowy wiedział o wadach[16].

Obowiązki Najemcy

Najemca przede wszystkim zobowiązany jest do terminowego opłacania **czynszu**. W umowie obowiązek ten można ukształtować na różne sposoby, ale najczęściej czynsz płatny jest z góry, miesięcznie, do 10 dnia miesiąca kalendarzowego. Zaległości w płatności czynszu wynajmujący może zabezpieczyć, ustanawiając zastaw na przedmiotach najemcy wniesionych do lokalu. Jeżeli najemca lokalu dopuszcza się zwłoki z zapłatą czynszu co najmniej za dwa pełne okresy płatności (zazwyczaj – miesiące), a wynajmujący zamierza najem wypowiedzieć bez zachowania terminów wypowiedzenia, powinien on uprzedzić najemcę na piśmie, udzielając mu dodatkowego terminu miesięcznego do zapłaty zaległego czynszu[17]. Czynsz może być podnoszony, nie częściej jednak niż co 6 miesięcy. Termin ten biegnie od dnia, w którym podwyżka zaczęła obowiązywać.[18]

Poza czynszem, najemca zwykle jest również zobowiązany do dokonywania płatności z tytułu dostaw mediów (wody, ogrzewania), wywozu śmieci, a także do uiszczenia **kaucji**, zwrotnej po zakończeniu najmu. Celem kaucji jest zabezpieczenie wynajmującego przed koniecznością ponoszenia kosztów naprawy lokalu po zakończeniu najmu. Trzeba jednak pamiętać, że najemca nie odpowiada za normalne zużycie przedmiotu najmu (np. starzejące się wyposażenie) i nie powinien być obciążany związanymi z nim kosztami. Kaucja podlega zwrotowi w ciągu miesiąca od dnia opróżnienia lokalu lub nabycia jego własności przez najemcę. W celu zabezpieczenia uczciwego rozliczenia kaucji warto zachować ostrożność i poprosić o potwierdzenie wpłacenia kaucji, jeżeli jest ona wpłacana w gotówce, a jeśli w formie przelewu – to zachować potwierdzenie z banku. Warto też udokumentować stan przyjmowanego lokalu, np. robiąc mu zdjęcia, by przy zwrocie nikt nie zarzucił najemcy, że odpowiada za uszkodzenia lokalu, które istniały już w chwili zawarcia umowy.

[16] K.c., art. 682.
[17] K.c., art. 687.
[18] Ustawa o ochronie praw lokatorów, art. 9 ust. 1b.

Najemca powinien korzystać z lokalu w sposób określony w umowie – czyli, w przypadku najmu lokalu mieszkalnego, nie powinien traktować go np. jako lokalu, w którym prowadzi się działalność gospodarczą. Zazwyczaj w umowach najmu zaznacza się też, że bez zgody wynajmującego nie powinien oddawać lokalu w dalszy najem. Najemca odpowiedzialny jest za zachowanie odpowiedniego stanu lokalu i bieżące, drobne naprawy. Kodeks cywilny przewiduje, że do napraw, które obciążają najemcę lokalu należą w szczególności: drobne naprawy podłóg, drzwi i okien, malowanie ścian, podłóg oraz wewnętrznej strony drzwi wejściowych, jak również drobne naprawy instalacji i urządzeń technicznych, zapewniających korzystanie ze światła, ogrzewania lokalu, dopływu i odpływu wody[19]. Ustawa o ochronie lokatorów precyzuje natomiast, że najemcę obciąża obowiązek naprawy i konserwacji:

- podłóg, posadzek, wykładzin podłogowych oraz ściennych okładzin ceramicznych, szklanych i innych;
- okien i drzwi;
- wbudowanych mebli, łącznie z ich wymianą;
- trzonów kuchennych, kuchni i grzejników wody przepływowej (gazowych, elektrycznych i węglowych), podgrzewaczy wody, wanien, brodzików, mis klozetowych, zlewozmywaków i umywalek wraz z syfonami, baterii i zaworów czerpalnych oraz innych urządzeń sanitarnych, w które lokal jest wyposażony, łącznie z ich wymianą;
- osprzętu i zabezpieczeń instalacji elektrycznej, z wyłączeniem wymiany przewodów oraz osprzętu anteny zbiorczej;
- pieców węglowych i akumulacyjnych, łącznie z wymianą zużytych elementów;
- etażowego centralnego ogrzewania, a w przypadku gdy nie zostało ono zainstalowane na koszt wynajmującego, także jego wymiana;
- przewodów odpływowych urządzeń sanitarnych aż do pionów zbiorczych, w tym niezwłoczne usuwanie ich niedrożności;
- innych elementów wyposażenia lokalu i pomieszczeń przynależnych przez: malowanie lub tapetowanie oraz naprawę uszkodzeń tynków ścian i sufitów, malowanie drzwi i okien, wbudowanych mebli, urządzeń kuchennych, sanitarnych i grzewczych.[20]

[19] K.c., art. 681.

[20] Ustawa o ochronie praw lokatorów, art. 6b.

Wypowiadanie umów najmu przez wynajmującego uregulowane jest art. 11 ustawy o ochronie praw lokatorów. Najczęstsze sytuacje uregulowane są w sposób następujący: nie później niż na miesiąc naprzód, na koniec miesiąca kalendarzowego, wynajmujący może wypowiedzieć umowę najmu, jeżeli najemca:

- pomimo pisemnego upomnienia nadal używa lokalu w sposób sprzeczny z umową lub niezgodnie z jego przeznaczeniem lub zaniedbuje obowiązki, dopuszczając do powstania szkód, lub niszczy urządzenia przeznaczone do wspólnego korzystania przez mieszkańców albo wykracza w sposób rażący lub uporczywy przeciwko porządkowi domowemu, czyniąc uciążliwym korzystanie z innych lokali, lub
- jest w zwłoce z zapłatą czynszu, innych opłat za używanie lokalu lub opłat niezależnych od właściciela pobieranych przez właściciela tylko w przypadkach, gdy lokator nie ma zawartej umowy bezpośrednio z dostawcą mediów lub dostawcą usług, co najmniej za trzy pełne okresy płatności, pomimo uprzedzenia go na piśmie o zamiarze wypowiedzenia stosunku prawnego i wyznaczenia dodatkowego, miesięcznego terminu do zapłaty zaległych i bieżących należności, lub,
- wynajął, podnajął albo oddał do bezpłatnego używania lokal lub jego część bez wymaganej pisemnej zgody właściciela, lub.
- używa lokalu, który wymaga opróżnienia w związku z koniecznością rozbiórki lub remontu budynku.

Najem okazjonalny

Szczególnym rodzajem najmu jest **najem okazjonalny**, w którym wynajmujący jest osobą fizyczną nieprowadzącą działalności gospodarczej w zakresie wynajmowania lokali. Zawierana jest zawsze na czas określony i nie obejmuje wielu gwarancji bezpieczeństwa dla najemcy, omówionych powyżej. Przede wszystkim do umowy najmu okazjonalnego załącza się oświadczenie w formie aktu notarialnego, w którym najemca poddaje się egzekucji (eksmisji) z lokalu bez konieczności oczekiwania na wyrok sądu. Nadal jednak przymusowej eksmisji dokonuje w razie konieczności powołany do tego komornik sądowy, ale z reguły dojdzie do niej o wiele szybciej.

Praca

Najważniejsze akty prawne: ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. Kodeks pracy[21], ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (w szczególności od art. 659 i następne), ustawa z dnia 12 marca 2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa (dalej: ustawa o pomocy).

Pomocą przy poszukiwaniu pracy zajmują się lokalne powiatowe urzędy pracy,

Nadzór i kontrolę przestrzegania prawa pracy, w tym przepisów i zasad bezpieczeństwa i higieny pracy, sprawuje Państwowa Inspekcja Pracy: https://www.pip.gov.pl/pl/

biznes.gov.pl – strona umożliwiająca założenie własnej działalności gospodarczej.

Prawo pracy zasadniczo należy do strefy prawa prywatnego, ale istotne elementy, w szczególności dotyczące ochrony praw pracownika regulowane są w sposób charakterystyczny dla prawa publicznego – por. wstęp.

W Polsce obecnie mogą swobodnie pracować wszyscy obywatele Ukrainy, którzy przebywają legalnie – por. wcześniejsza część niniejszego rozdziału, poświęcona procedurom przyjazdowym.

Prawo pracy a umowy cywilnoprawne

Z istoty stosunku pracodawcy i pracownika wynika, że ten pierwszy ma nad tym drugim zasadniczą przewagę: potrzebuje pracowników, czasem pracowników o szczególnych kwalifikacjach, ale może ich łatwo zastępować i taka zmiana nie jest dla niego czymś bardzo istotnym. Z drugiej strony pracownik potrzebuje pracy niezbędnie po to, żeby zdobyć środki do życia i zmiana pracy może być dla niego stresującym zdarzeniem. Właśnie dlatego w Polsce istnieje osobny reżim, zwany prawem pracy, z własnym Kodeksem pracy – który w istotny sposób modyfikuje zwykłe stosunki cywilnoprawne.

Często pracodawcy próbują obejść prawo pracy, proponując pracownikom zawieranie umów takich jak zlecenia, umowy o dzieło czy umowy o świadczenie usług – dzięki którym pracodawca unika niektórych obciążeń fiskalnych i ma większą swobodę, np. jeśli chodzi o możliwość zwolnienia pracownika. Dlatego trzeba pamiętać, że każda umowa, na podstawie której wykonuje się pracę – niezależnie od tego jaki ma tytuł – w świetle prawa będzie umową o pracę i w razie sporu z pracodawcą, pracownikowi przysługują wszystkie prawa przewidziane prawem pracy. Nawet w przypadku, w którym pracownik przystąpi do pracy w oparciu jedynie o umowę ustną – nabywa uprawnienia pracownika i może domagać się ich respektowania (np. prawa do urlopu). Postanowienia umów o pracę oraz innych aktów, na których podstawie powstaje stosunek pracy,

[21] Ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. Kodeks pracy (t.j. Dz. U. z 2022 r. poz. 1510 z późn. zm.).

[22] Kodeks pracy, art. 18 §1.

które są mniej korzystne dla pracownika niż przepisy prawa pracy, są nieważne

Jakie więc elementy musi obejmować stosunek, który zaistniał na podstawie jakiejkolwiek umowy lub ustnego porozumienia, byśmy mogli mówić o stosunku pracy?

Odpowiedź na to pytanie zawiera art. 22 §1 Kodeksu pracy, zgodnie z którym:

„Przez nawiązanie stosunku pracy pracownik zobowiązuje się do wykonywania pracy określonego rodzaju na rzecz pracodawcy i pod jego kierownictwem oraz w miejscu i czasie wyznaczonym przez pracodawcę, a pracodawca do zatrudniania pracownika za wynagrodzeniem."

Jeżeli więc Pracownik jest zobowiązany do wykonywania określonych zadań na rzecz i pod kierownictwem pracodawcy, w miejscu i czasie przez niego wyznaczonym, oraz otrzymuje za to wynagrodzenie, to taki stosunek jest stosunkiem pracy **niezależnie od tego, czy podpisana umowa nosiła inny tytuł (np. zlecenie, czy umowa o świadczenie usług),** ze wszystkimi tego konsekwencjami (zazwyczaj korzystnymi dla pracownika).

Proponowanie przez pracodawców zatrudnienia w warunkach pracy, ale w oparciu o umowę innego typu lub bez zawarcia pisemnej umowy w ogóle[23]- jest niestety w Polsce bardzo częste, ale jest wykroczeniem. Jeżeli masz wątpliwość, czy przedstawiona Ci oferta lub zawarta umowa nie narusza prawa w tym zakresie, stanowczo polecam skonsultować się z prawnikiem lub lokalnym oddziałem Państwowej Inspekcji Pracy.Pracodawca nie może wydawać pracownikowi poleceń sprzecznych z prawem, a pracownik nie ma obowiązku ich wykonywać.

Należy też wspomnieć, że Kodeks pracy przewiduje zakaz dyskryminowania pracowników, w tym ze względu na płeć, rasę, narodowość czy wyznawaną religię – zarówno co do sposobu nawiązania i rozwiązania stosunku pracy, warunków zatrudnienia, awansowania oraz dostępu do szkolenia w celu podnoszenia kwalifikacji zawodowych. Dyskryminowanie bezpośrednie istnieje wtedy, gdy pracownik, z uwagi np. na swoją religię lub narodowość, był, jest lub mógłby być traktowany w porównywalnej sytuacji mniej korzystnie niż inni pracownicy u tego samego pracodawcy[24]. Również w tym zakresie, w razie naruszeń warto poszukać pomocy Państwowej Inspekcji Pracy.

[23] Kodeks pracy, art. 281 §1 pkt 1) i 2).

[24] Kodeks pracy, art. 18[3a].

Zawarcie i rozwiązanie umowy o pracę

Umowę o pracę zawiera się na okres próbny (jednorazowo z tą samą osobą na to samo stanowisko, na nie więcej niż 3 miesiące), na czas nieokreślony albo na czas określony.

Umowy o pracę na czas określony (w tym na okres próbny) te same osoby mogą zawrzeć najwyżej trzy pod rząd – każda następna z mocy prawa jest już umową na czas nieokreślony. Podobnie, łączny czas zatrudnienia u tej samej osoby na umowie i pracę na czas określony (w tym na okres próbny) nie może być dłuższy niż 33 miesiące – po przekroczeniu tego okresu uważa się, że strony zawarły już umowę na czas nieokreślony. Pracodawca w szczególnych, przewidzianych w Kodeksie pracy przypadkach może odstąpić od zastosowania tego ograniczenia – ale ma wtedy obowiązek poinformować o zawarciu takiej umowy właściwego okręgowego inspektora pracy[25]. Do najczęstszych przyczyn tego rodzaju należy zawarcie umowy na zastępstwo za innego pracownika lub do pracy sezonowej. W każdym przypadku umowa o pracę powinna być zawarta na piśmie.

Umowę o pracę można rozwiązać na cztery sposoby[26]:

1. Na mocy porozumienia stron, w każdym czasie i bez ograniczeń, ale zarówno pracodawca jak i pracownik muszą się na to dobrowolnie zgodzić;

2. Poprzez jej rozwiązanie z zachowaniem okresu wypowiedzenia; okresy wypowiedzeń umów o pracę są następujące:

a) Dla umów zawartych na okres próbny:

- 3 dni robocze, jeżeli okres próbny nie przekracza 2 tygodni;
- 1 tydzień, jeżeli okres próbny jest dłuższy niż 2 tygodnie;
- 2 tygodnie, jeżeli okres próbny wynosi 3 miesiące;

b) Dla pozostałych umów okres wypowiedzenia jest zależny od tego, jak długo pracownik pracował dla danego pracodawcy:

- 2 tygodnie, jeżeli pracownik był zatrudniony krócej niż 6 miesięcy;
- 1 miesiąc, jeżeli pracownik był zatrudniony co najmniej 6 miesięcy;
- 3 miesiące, jeżeli pracownik był zatrudniony co najmniej 3 lata.

Wszystkie okresy wypowiedzenia kończą się: w sobotę, jeżeli są liczone w tygodniach, lub ostatniego dnia miesiąca, jeżeli są liczone w miesiącach. W okresie co najmniej dwutygodniowego wypowiedzenia umowy o pracę dokonanego przez pracodawcę pracownikowi przysługuje zwolnienie na poszukiwanie nowej pracy, z zachowaniem prawa do wynagrodzenia.

[25] Kodeks pracy, art. 25^1 §4.

[26] Kodeks pracy, art. 30 i następne.

3. Poprzez jej rozwiązanie bez zachowania okresu wypowiedzenia. Takie rozwiązanie jest dopuszczalne na następujących zasadach[27]:

a) Pracodawca może rozwiązać umowę o pracę bez okresu wypowiedzenia w razie:

- ciężkiego naruszenia przez pracownika podstawowych obowiązków pracowniczych;
- popełnienia przez pracownika w czasie trwania umowy o pracę przestępstwa, które uniemożliwia dalsze zatrudnianie go na zajmowanym stanowisku, jeżeli przestępstwo jest oczywiste lub zostało stwierdzone prawomocnym wyrokiem;
- zawinionej przez pracownika utraty uprawnień koniecznych do wykonywania pracy na zajmowanym stanowisku (np. utrata prawa jazdy przez pracownika zatrudnionego jako kierowca);
- d. w razie długotrwałej niezdolności pracownika do pracy na skutek choroby;
- w razie usprawiedliwionej nieobecności pracownika w pracy, trwającej dłużej niż 1 miesiąc;

b) Pracownik może rozwiązać umowę o pracę bez okresu wypowiedzenia w razie:

- a. jeżeli zostanie wydane orzeczenie lekarskie stwierdzające szkodliwy wpływ wykonywanej pracy na zdrowie pracownika, a pracodawca nie przeniesie go w terminie wskazanym w orzeczeniu lekarskim do innej pracy, odpowiedniej ze względu na stan jego zdrowia i kwalifikacje zawodowe;

b. gdy pracodawca dopuścił się ciężkiego naruszenia podstawowych obowiązków wobec pracownika; w takim przypadku pracownikowi przysługuje odszkodowanie w wysokości wynagrodzenia za okres wypowiedzenia.

Oświadczenie o rozwiązaniu umowy o pracę bez okresu wypowiedzenia powinno zostać złożone na piśmie, z podaniem przyczyny i nie później, niż w ciągu 1 miesiąca od uzyskania wiedzy o okoliczności uzasadniającej rozwiązanie umowy.

4. W związku z upływem czasu, na który umowa została zawarta.

Oświadczenia, o których mowa w punktach 1.-3. powyżej powinny być składane na piśmie. Od wypowiedzenia umowy o pracę pracownik może wnieść odwołanie do wydziału pracy i ubezpieczeń społecznych w sądzie rejonowym. Pracownik, w zależności od okoliczności, może domagać się np. przywrócenia do pracy, zapłaty odszkodowania, zapłaty wynagrodzenia za czas pozostawania bez pracy lub zmiany świadectwa pracy.

W związku z rozwiązaniem lub wygaśnięciem stosunku pracy pracodawca jest obowiązany wydać pracownikowi świadectwo pracy – jest to ważny dokument potwierdzający przebieg pracy i sposób zakończenia umowy o pracę, który często jest przydatny przy dalszym szukaniu zatrudnienia. Jeżeli w świadectwie pracy podane są nieprawdziwe informacje, pracownik może w ciągu 14 dni od otrzymania świadectwa pracy wystąpić z

[27] Kodeks pracy, art. 52, 53 i 55.

wnioskiem do pracodawcy o sprostowanie świadectwa pracy.
W razie nieuwzględnienia wniosku pracownikowi przysługuje, w ciągu 14 dni od zawiadomienia o odmowie sprostowania świadectwa pracy, prawo wystąpienia z żądaniem jego sprostowania do sądu. Do zmian dotyczących warunków pracy i płacy stosuje się omówione powyżej przepisy dotyczące wypowiadania umowy o pracę. W razie odmowy przyjęcia przez pracownika zaproponowanych warunków pracy lub płacy, umowa o pracę rozwiązuje się z upływem okresu dokonanego wypowiedzenia. Jeżeli pracownik przed upływem połowy okresu wypowiedzenia nie złoży oświadczenia o odmowie przyjęcia zaproponowanych warunków, uważa się, że wyraził zgodę na te warunki[28].

Wynagrodzenie o pracę

Minimalne wynagrodzenie za pracę określają w Polsce odrębne przepisy i zmienia się ono regularnie. W 2022 roku wyniosło ono 3 010,00 zł brutto miesięcznie, za pełen etat (8 godzin dziennie przez 5 dni w tygodniu).
Pracodawca ma obowiązek wypłacać wynagrodzenie nie rzadziej niż raz w miesiącu i ma obowiązek na żądanie udostępniać pracownikowi dokumentację stanowiącą podstawę jego wyliczenia.
Pracodawcy nie wolno wstrzymywać, zmniejszać ani odmawiać wypłaty wynagrodzenia, ani uzależniać jego wypłaty od spełniania dodatkowych wymagań przez pracownika.
Pracownik zachowuje prawo do wynagrodzenia za pracę w razie choroby, wypadku czy konieczności poddania się określonym badaniom lekarskim[29].

Czas pracy, przerwy, nadgodziny

Standardowym czasem pracy jest etat, wynoszący osiem godzin dziennie przez pięć dni w tygodniu. Przepisy Kodeksu pracy pozwalają na modyfikację tego standardu, poprzez wprowadzanie różnych systemów i rozkładów czasu pracy, dostosowanych do specyfiki niektórych rodzajów pracy, jak i potrzeb pracowników. Tryby te szczegółowo omówione są w art. 135 i następnych Kodeksu pracy. Szczegółowe omówienie tych regulacji jest niemożliwe w tak krótkim opracowaniu, wobec czego poprzestanę na wymienieniu najbardziej podstawowych zasad, rządzących czasem pracy. Po pierwsze, pracownikowi przysługuje w każdym tygodniu prawo do co najmniej 35 godzin nieprzerwanego odpoczynku, obejmującego co najmniej 11 godzin nieprzerwanego odpoczynku dobowego[30]. Jeżeli dobowy wymiar czasu pracy pracownika wynosi co najmniej 6 godzin, pracownik ma prawo do przerwy w pracy trwającej co najmniej 15 minut, wliczanej do czasu pracy[31].

[28] Kodeks pracy, art. 42.
[29] Kodeks pracy, art. 92.
[30] Kodeks pracy, art. 132 i 133.
[31] Kodeks pracy, art. 134.

Pracodawca ma obowiązek prowadzić ewidencję czasu pracy pracownika do celów prawidłowego ustalenia jego wynagrodzenia i innych świadczeń związanych z pracą. Pracodawca ma też obowiązek udostępnić tę ewidencję pracownikowi, na jego żądanie.

W Polsce dopuszczalna i często stosowana jest praca w godzinach nadliczbowych (popularnie zwana **„nadgodzinami”**). W jednym roku kalendarzowym praca w nadgodzinach konkretnego pracownika nie może przekroczyć 150 godzin[32]. Za pracę w nadgodzinach przysługuje **dodatek do wynagrodzenia** (czyli dodatkowe kwoty dodawane do podstawowego wynagrodzenia za pracę w nadgodzinach). Dodatek ten wynosi normalnie 50% wynagrodzenia za pracę, a 100%, gdy praca w nadgodzinach jest świadczona w nocy, w niedziele i święta[33]. Zamiast dodatku do wynagrodzenia, pracownik może zawnioskować o udzielenie mu płatnego czasu wolnego od pracy w wymiarze odpowiadającym przepracowanym nadgodzinom. Pracodawca może też sam skierować pracownika do takiego czasu wolnego, ale w takiej sytuacji musi udzielić go w wymiarze o połowę wyższym niż liczba przepracowanych godzin nadliczbowych.

Specjalne dodatki przysługują też za pracę w nocy (20% stawki godzinowej wynikającej z minimalnego wynagrodzenia za pracę[34]), a za pracę w niedziele i święta – inne dni wolne od pracy[35].

---

[32] Kodeks pracy, art. 151 §3.

[33] Kodeks pracy, art. 151^{1}.

[34] Kodeks pracy, art. 151^{8}.

[35] Kodeks pracy, art. 151^{11}.

Urlop

Płatny urlop jest prawem pracownika, którego nie można się zrzec. Podczas urlopu pracownikowi przysługuje pełne wynagrodzenie za pracę. Roczny wymiar urlopu wynikający z prawa pracy wynosi: 20 dni jeżeli pracownik pracuje krócej niż 10 lat; lub 26 dni jeżeli pracownik pracuje od co najmniej 10 lat[36]. Do stażu pracy dolicza się czas pracy poza Polską – czyli na przykład w Ukrainie, ale pracodawca może zażądać udokumentowania stażu pracy w celu wyliczenia przysługującego wymiaru urlopu.

W przypadku niewykorzystania przysługującego urlopu w całości lub w części, z powodu rozwiązania lub wygaśnięcia stosunku pracy, pracownikowi przysługuje ekwiwalent pieniężny.

Jeżeli w okresie zaplanowanego urlopu pracownik nie może go rozpocząć z uwagi na chorobę, powodującą niezdolność do pracy, skierowanie do odosobnienia w związku z chorobą zakaźną, urlopu macierzyńskiego czy powołania do służby wojskowej, pracodawca ma obowiązek przesunąć urlop na termin późniejszy (to samo dotyczy części urlopu, która nie została wykorzystana w związku z pojawieniem się tych przyczyn)[37]. Pracodawca może w szczególnych przypadkach odwołać pracownika z urlopu, ale musi w takiej sytuacji pokryć koszty związane z odwołaniem urlopu[38].

Szczególnym urlopem jest urlop „na żądanie", przewidziany w art. 1672 Kodeksu pracy. Przysługuje on w wymiarze do 4 dni w roku kalendarzowym, w terminie wskazanym przez pracownika i nie później niż w dniu rozpoczęcia urlopu.

Praca i rodzicielstwo

Pracownice w ciąży i karmiące piersią, a także ojcowie w okresie urlopu rodzicielskiego podlegają w Polsce szczególnej ochronie prawa pracy. Przykładowo, pracownicy w ciąży nie wolno też zatrudniać w godzinach nadliczbowych ani w porze nocnej[39].

[36] Kodeks pracy, art. 154.
[37] Kodeks pracy, art. 165 i 166.
[38] Kodeks pracy, art. 167.
[39] Kodeks pracy, art. 178.

Przede wszystkim, jednak, pracodawca nie może wypowiedzieć ani rozwiązać umowy o pracę w okresie ciąży, a także w okresie urlopu macierzyńskiego pracownicy, chyba że zachodzą przyczyny uzasadniające rozwiązanie umowy bez wypowiedzenia z jej winy, omówione powyżej (zakaz ten nie dotyczy w ogóle pracownic zatrudnionych na okres próbny poniżej jednego miesiąca). Jeżeli więc ciąża, poród i okres urlopu macierzyńskiego przypada na cały czas trwania umowy o pracę, to w tym okresie pracownicy nie można co do zasady zwolnić.
Urlop macierzyński trwa:
20 tygodni przy urodzeniu jednego dziecka przy jednym porodzie;
31 tygodni przy urodzeniu dwojga dzieci przy jednym porodzie;
33 tygodnie przy urodzeniu trojga dzieci przy jednym porodzie;
35 tygodni przy urodzeniu czworga dzieci przy jednym porodzie;
37 tygodni przy urodzeniu pięciorga lub większej liczby dzieci przy jednym porodzie[40].

Po wykorzystaniu co najmniej 14 dni urlopu macierzyńskiego, kobieta ma prawo zrezygnować z jego pozostałej części i wrócić do pracy, jeśli opiekę nad dzieckiem przejmie ojciec dziecka.

Po wykorzystaniu co najmniej 14 dni urlopu macierzyńskiego, kobieta ma prawo zrezygnować z jego pozostałej części i wrócić do pracy, jeśli opiekę nad dzieckiem przejmie ojciec dziecka.

Równocześnie ojcu przysługuje w takim przypadku urlop ojcowski, w wymiarze 14 dni, udzielany na jego wniosek, który można wykorzystać do ukończenia przez dziecko 2 lat. Urlop ojcowski może być wykorzystany jednorazowo lub w dwóch częściach, nie krótszych niż jeden tydzień[41].

Umowa o pracę zawarta na czas określony albo na okres próbny przekraczający jeden miesiąc, która uległaby rozwiązaniu po upływie trzeciego miesiąca ciąży, ulega przedłużeniu do dnia porodu[42]. W takiej sytuacji, po porodzie kobiecie przysługuje zasiłek macierzyński. Natomiast jeżeli umowa o pracę zawarta na czas określony kończyłaby się przed upływem trzeciego miesiąca ciąży, to ulega ona rozwiązaniu w zwykłym terminie. Jeżeli umowa o pracę zawarta na czas określony kończy się w trakcie urlopu macierzyńskiego, a pracodawca nie zgodzi się jej przedłużyć, to matce w dalszym ciągu przysługuje zasiłek macierzyński za cały okres odpowiadający długości urlopu macierzyńskiego.

W celu uzyskania zasiłku macierzyńskiego należy zwrócić się z wnioskiem do lokalnego oddziału Zakładu Ubezpieczeń Społecznych (zwanego powszechnie „ZUS-em"), przedstawiając: zaświadczenie lekarskie stwierdzające stan ciąży w okresie zatrudnienia, skrócony odpis aktu urodzenia dziecka, świadectwo pracy, zaświadczenie pracodawcy wystawione na urzędowym druku.

[40] Kodeks pracy, art. 189.
[41] Kodeks pracy, art. 183^{19}.
[42] Kodeks pracy, art. 177.

Bezpośrednio po wykorzystaniu urlopu macierzyńskiego pracownik-rodzic ma prawo do urlopu rodzicielskiego w wymiarze:
32 tygodni – w przypadku urodzenia jednego dziecka przy jednym porodzie;
34 tygodni – w przypadku porodu mnogiego[43].

Urlop rodzicielski jest udzielany jednorazowo albo w nie więcej niż 4 częściach przypadających bezpośrednio jedna po drugiej, w wymiarze wielokrotności tygodnia, nie później niż do zakończenia roku kalendarzowego, w którym dziecko kończy 6 rok życia. Wniosek o urlop rodzicielski składa się pracodawcy nie później niż 21 dni przed rozpoczęciem korzystania z urlopu. Pracownik może łączyć korzystanie z urlopu rodzicielskiego z wykonywaniem pracy u pracodawcy udzielającego tego urlopu w wymiarze nie wyższym niż połowa pełnego wymiaru czasu pracy. W takim przypadku urlopu rodzicielskiego udziela się na pozostałą część wymiaru czasu pracy i stosownie wydłuża wymiar urlopu rodzicielskiego[44]. Z urlopu rodzicielskiego mogą jednocześnie korzystać oboje rodzice, łączny jego wymiar nie może przekraczać wymiaru, o którym mowa wyżej.

Poza powyższym, pracownikom-rodzicielom przysługuje jeszcze urlop wychowawczy, w wymiarze do 36 miesięcy, ale nie dłużej dłuższy niż do zakończenia roku kalendarzowego, w którym dziecko kończy 6 rok życia[45].

[43] Kodeks pracy, art. 182^{1a}.
[44] Kodeks pracy, art. 182^{1e} i 182^{1f}.
[45] Kodeks pracy, art. 186.

Praca młodocianych

Co do zasady w Polsce wolno zatrudniać wyłącznie młodocianych (czyli osoby między 15. a 18. rokiem życia), którzy ukończyli szkołę podstawową, w celu przygotowania ich do wykonywania określonego zawodu[46], oraz do prac lekkich[47].

Młodociany nie może pracować więcej niż 8 godzin na dobę, a młodociany do 16. roku życia – 6 godzin. Do czasu pracy młodocianego wlicza się czas nauki w wymiarze wynikającym z obowiązkowego programu zajęć szkolnych, bez względu na to, czy odbywa się ona w godzinach pracy.

Młodocianych nie wolno kierować do pracy w godzinach nadliczbowych ani w porze nocnej. Przerwa w pracy młodocianego obejmująca porę nocną powinna trwać nieprzerwanie nie mniej niż 14 godzin. Młodocianemu przysługuje w każdym tygodniu prawo do co najmniej 48 godzin nieprzerwanego odpoczynku.

Własna Działalność

Każdy przebywający legalnie w Polsce obywatel Ukrainy, posiadający numer PESEL, może otworzyć własną działalność gospodarczą lub spółkę (potocznie mówi się często: „założyć firmę”).

Założenie jednoosobowej działalności gospodarczej odbywa się za pośrednictwem Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej, czyli CEIDG – za pośrednictwem specjalnego konta internetowego: Konta Przedsiębiorcy na stronie biznes.gov.pl. lub też w lokalnym urzędzie gminy. Cała procedura jest dość prosta i intuicyjna, ale warto skonsultować się z księgowym lub prawnikiem, by przeprowadzić ją sprawnie i bez pomyłek. Istnieje wiele programów pomocowych dla osób otwierających własną działalność, obsługiwanych przez powiatowe urzędy pracy, jak i prywatne podmioty koordynujące pomoc ze środków Unii Europejskiej.

Niektóre formy działalności wymagają założenia spółki – spółki są rejestrowane w Rejestrze Przedsiębiorców Krajowego Rejestru Sądowego na odrębnych zasadach i ich tworzenie jest już bardziej skomplikowaną procedurą, dlatego polecam przygotować się do założenia spółki korzystając z indywidualnej pomocy specjalisty.

[46] Kodeks pracy, art. 191.

[47] Kodeks pracy, art. 200[1].

Zakończenie

Powyższe omówienie ma charakter bardzo skrótowy i służy jedynie zaprezentowaniu regulacji dotyczących najczęstszych, praktycznych sytuacji prawnych, z którymi stykają się osoby z Ukrainy przybywające obecnie do Polski. Takie opracowanie, siłą rzeczy, nie wyczerpuje poruszanych w nim zagadnień i nie przyniesie odpowiedzi na wszystkie pytania i problemy, z którymi zetkną się Państwo na swojej drodze. Moim celem było więc, przede wszystkim, wskazanie na kluczowe uprawnienia, które według polskiego prawa przysługują Państwu przy przekraczaniu granicy, przy wynajmowaniu mieszkania i przy wykonywaniu pracy, czyli w najbardziej codziennych sytuacjach. Najważniejsze uwagi podniesione powyżej pozostają aktualne w każdej sytuacji: jeżeli masz do czynienia z przedstawicielem władzy, zawsze możesz żądać podania podstawy prawnej ich działania; jeśli zawierasz umowę – zawsze sprawdź, kto jest drugą stroną i zadbaj o zachowanie jej treści na piśmie. A jeśli masz wątpliwość, czy druga strona postępuje zgodnie z prawem – nie wahaj się poszukać pomocy u specjalisty.

Biznes

Ład Gospodarczy

Aktualny porządek gospodarczy Polski powstał w roku 1989, kiedy to, po kilkudziesięciu latach funkcjonowania „gospodarki socjalistycznej", rozpoczęto reformy mające na celu wprowadzenie wolnego rynku oraz gospodarki opartej na prywatnym biznesie.

Artykuł 20. Konstytucji Rzeczpospolitej Polskiej brzmi „Społeczna gospodarka rynkowa oparta na wolności działalności gospodarczej, własności prywatnej oraz solidarności, dialogu i współpracy partnerów społecznych stanowi podstawę ustroju gospodarczego Rzeczypospolitej Polskiej[1]."

Oznacza to, że w Polsce funkcjonuje:

Wolność gospodarcza, rozumiana jako swoboda prowadzenia działalności gospodarczej.

Własność prywatna, jako podstawa gospodarki.

Aspekt społeczny, rozumiany jako solidarność, dialog i współpraca partnerów społecznych.

W Polsce funkcjonuje wolny rynek. Oznacza to, że każdy może założyć działalność gospodarczą na równych zasadach.

Warto pamiętać, że:

W Polsce praktycznie nie ma oligarchów, czyli dużych przedsiębiorców kontrolujących polityków oraz całe sektory gospodarki.

Prowadzenie biznesu:

W Polsce przedsiębiorstwo może założyć praktycznie każdy człowiek. Istnieje wiele regulacji, które należy znać i przestrzegać. Działalność gospodarczą można prowadzić na kilka sposobów. Najbardziej popularne formy to:

Jednoosobowa działalność gospodarcza. To prosta forma prowadzenia działalności gospodarczej. Może ją założyć każdy, nawet jeśli nie dysponuje dużymi środkami finansowymi na początek. Można ją założyć przez internet.

Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością (sp. z o.o.). To bardziej skomplikowana forma, pozwalająca jednak prowadzić większe firmy w bezpieczny sposób.

W Polsce osoby prowadzące działalność gospodarczą muszą liczyć się z kosztami, takimi jak:

- Opłacanie składek do Zakładu Ubezpieczeń Społecznych (ZUS). W większości przypadków składka ZUS jest stała.
- Opłacanie podatków. Osoby wybierające jednoosobową działalność gospodarczą opłacają podatek PIT, zaś przedsiębiorstwa, takie jak sp. z o.o., podatek CIT. Ponadto istnieje wiele innych podatków, jak np. podatek VAT.

[1] Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz.U. 1997, nr 78, poz. 483 ze zm.

Ze względu na to, że system podatkowy w Polsce jest złożony i skomplikowany, warto skorzystać z usług profesjonalnego biura księgowego, które poprowadzi dokumentację księgową oraz będzie doradzać w sprawach podatkowych.

Warto pamiętać, że:

W Polsce nie daje się łapówek urzędnikom. Korupcja jest nielegalna i ścigana.

System bankowy i rynek finansowy

W Polsce istnieje rozbudowany system bankowy. Banki realizują takie działania jak:

- udzielanie kredytów,
- przyjmowanie depozytów (prowadzenie rachunków bankowych, przyjmowanie lokat),
- wydawanie kart płatniczych.

Banki możemy podzielić na dwie kategorie:

- banki komercyjne, działające jako spółki akcyjne (skrót „S.A." w nazwie)
- banki spółdzielcze, działające jako spółdzielnie („Bank Spółdzielczy" w nazwie).

System bankowy oraz cały rynek finansowy jest kontrolowany przez Komisję Nadzoru Finansowego (KNF). KNF walczy z instytucjami, które działają w sposób nieuczciwy lub działają bez zgody na rynku finansowym. Warto sprawdzić czy instytucja/firma, której przekazujesz pieniądze znajduje się pod nadzorem KNF.

Ponadto istnieje Bankowy Fundusz Gwarancyjny (BFG), gwarantujący depozyty.

Warto pamiętać, że:

Prowadzenie w Polsce działalności bankowej i płatniczej bez zezwolenia jest nielegalne.

Polski biznes w Unii Europejskiej:

Od 2004 roku Polska jest członkiem Unii Europejskiej. Oznacza to, że polskie firmy mogą prowadzić swobodną działalność gospodarczą na terenie pozostałych krajów Unii Europejskiej.

Z tego też powodu warto zakładać przedsiębiorstwa na terenie Polski, gdyż mogą one funkcjonować na terenie wszystkich krajów Unii Europejskiej.

Członkostwo Polski w Unii Europejskiej oznacza również, że Polska musi uznawać prawo Unii Europejskiej, także w zakresie prowadzenia działalności gospodarczej, wymogów sanitarnych, rolnictwa czy ochrony środowiska.

Przy zakładaniu firmy na terenie Polski trzeba szczególnie brać pod uwagę przepisy dotyczące ochrony środowiska oraz energetyki. Regulacje te należą do najbardziej wymagających na całym świecie i służą ochronie środowiska naturalnego.

Warto pamiętać, że:

Firmy polskie mają takie same prawa i obowiązki jak firmy z innych krajów Unii Europejskiej

Ambitna Polska

Materiał dofinansowany ze środków samorządu Województwa Łódzkiego

MOCE NADŁÓDZKIE | województwo łódzkie | dotacje 2022